

Mladika

10/98

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

67

II 117 986 1998

99801492,10

COBISS

1. december 1998 Spedizione in a.p. art. 2 comma 20/c legge 662/96
Filiale di Trieste - dicembre 1998

L. 5000

ISSN 1124 - 657X

MLADIKA 10

IZHAJA DESETKRAT V LETU

LETO XLII. 1998

KAZALO

Giorgio Banchig: Božične sanje preroka iz Benečije	257
Vladimir Kos: Pesmi	258
Manka Kremenšek Križman: Božični večer	259
Ksenija Bratina: Božična zgodba	260
Vinko Beličič: Trije s Snečjega vrha	262
Aleksander Furlan: Pesmi	265
Mogoče vas bo zanimalo zvedeti, da	265
Mirella in Peter Merku: Pošta uveljavlja dvojezičnost	266
Bruna Pertot: Eugenia caryophyllus	267
Karlo Mučič: Slovenci na Laškem	268
Lina Lavrenčič: Del življenja	269
Bruna Ciani Štekar: Ljubezen do sebe (II. del)	270
Lina Lavrenčič: Pesmi	272
Ivo Jevnikar: Tigrovec in padalec (II. del)	273
Antena	277
Martin Jevnikar: Zamejska in zdomska literatura (Marica Nadlišek Bartol; Alojz Rebula; Dušan Jelincič)	282
Ocene: Knjige: F. Gestrin: Slovenske migracije; S. Janežič: Moj prvi dnevnik (M. Jevnikar); J. Mlinarič: Stiška opatija (A.R.); Razstave: Mihaela Velikonja (I.Ž.)	285
Na platnicah: Pisma; Čuk na Obelisku; Za smeh	

Priloga: RAST 124-98

Uredništvo in uprava:

34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040/370846 - fax 040/633307

E-mail: urednistvo@mladika.com

Lastnik: SLOVENSKA PROSVETA
Reg. na sodišču v Trstu št. 193

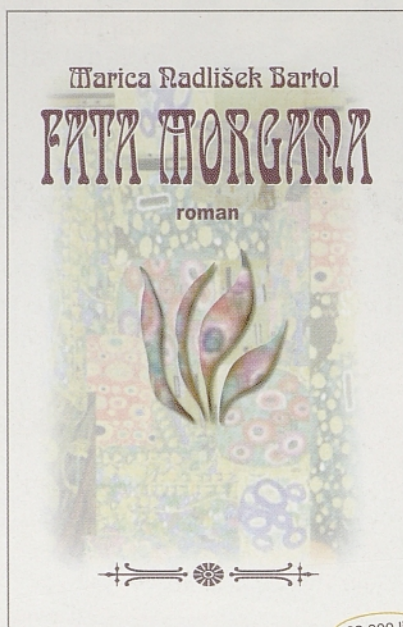
Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane 5.000 lir. Celoletna naročnina za Italijo 40.000 lir; nakazati na poštni tekoči račun 14470348 - Mladika - Trst. Letna naročnina za Slovenijo 40.000 lir ali enakovreden znesek v drugih valutah. Druge države 45.000 lir (ali enakovreden znesek v tuji valuti), po letalski pošti 55.000 lir.

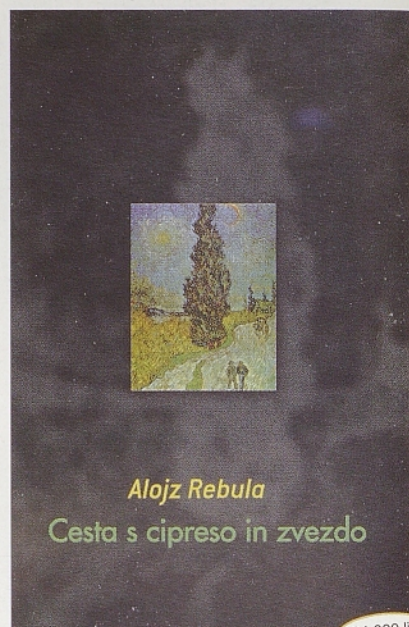
Tisk in fotostavek:

"graphart snc", Obrtna cona Dolina
Dolina 507/10 - tel. 040/8325009

Sto let slovenskega romana v Trstu

22.000 lir

24.000 lir

1898

100 let

1998

Prvi tržaški roman

Roman o Trstu

Obe knjigi dobite v slovenskih knjigarnah ali pri Mladiki,
Trst, ulica Donizetti 3.

Tel. 040 370846

Faks 040 633307

E-mail: urednistvo@mladika.com

**Vsem Slovencem doma in po svetu
želimo ob letošnjih božičnih praznikih
obilo zdravja, resničnega notranjega
veselja in miru.**

Uredništvo in uprava

SLIKE NA PLATNICI: Slikarka Mihaela Velikonja v Peterlinovi dvorani; pesnik Vinko Beličič 85-letnik; cerkev v Romjanu na Laškem (glej članek na str. 268); letošnja revija zborov ZCPZ v gledališču F. Prešeren v Boljuncu (foto Maver, Vidav in Kroma)

UREDNIŠKI ODBOR: Jadranka Cergol, Lilijana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Nadia Roncelli, Ester Sferco, Tomaž Simčič, Breda Susič, Neva Zaghet, Zora Tavčar, Edvard Žerjal in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Česčut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Ivo Kerže, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemas, Adrijan Pahor, Štefan Pahor, Bruna Pertot, Marijan Pertot, Mitja Petaros, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Marko Tavčar, Andrej Zaghet in člani uredniškega odbora.

Božične sanje preroka iz Benečije

*Vaša dežela je opustošena,
vaša mesta so požgana z ognjem.
Vašo zemljo žro pred vami tujci,
opustošena je kakor razdejanje tujcev.*

...

*Ko bi nam Gospod nad vojskami
ne prihranil ostanka,
bi postali že kakor Sodoma,
Gomori bi bili podobni.*

(Iz 1, 7, 9)

Italijanski mediji so v teh tednih poročali o edinem prebivalcu, ki je ostal v Briegu (občina Bardo, v Terskih dolinah). Ima 72 let in njegovo ime je Doro Cragnolini. Po dolgih letih izseljenstva v Genovi se je vrnil v rojstno vas, ko je bila komaj živa. Leta 1976 je potres porušil hiše in potisnil zadnje prebivalce v dolino. Doro je ostal s staro mamo in ko je še ona umrla, živi sam s psom in z drugimi živalmi, s katerimi deli poletne dneve in še bolj dolge zimske noči. Pred kratkim so mu ukradli še "telefonin", ki je bil edina povezava s svetom.

Na žalost Brieg ni izjema v Benečiji in Doro ima več prijateljev v zapuščenih vaseh Terskih in Nadiških dolin. Orjehuja, Čišnje, Pikon že več let ne slišijo glasu svojih ljudi. Če podnevi potuješ po vaseh Dreške občine, ne srečaš žive duše in ob nedeljah pri Mariji Devici ni otroka, ki bi "služil" mašo msgr. Marinu Qualizzi, če bi ne prišel kdo iz furlanske vasi, kamor so se njegovi starši preselili.

Samota in molk, robida in plevel, divjačina in kače kraljujejo po hrbtu Kolovrata, Matajurja in Kragonce; pogled sokola blodi po samotnih kotlinah; še medved se je vrnil in je dobil hrano in zavetišče za svoje mladiče.

Ko vse molči, duh preroka tava po vaseh in se pritožuje:

"Tako so se ovce razkropile, ker ni bilo pastirja, in postale so plen poljskih živali. Razkropile so se moje ovce, blodile so po vseh gorah in vseh visokih hribih; po vsej deželi so se razkropile moje ovce, pa ni bilo nikogar, ki bi se zmenil zanje, nikogar, ki bi jih iskal". (Ez 34, 5-6)

In ko se iz vasi vrača v svojo samotno stanovanje na vrhu gore, pride mimo polja in se razjoka:

*"Veliko pastirjev pustoši moj vinograd,
mendrajo moj delež,
spreminjajo moj ljubljani delež
v opustelo puščavo.
V puščavo ga spreminjajo,
opustel žaluje po meni.
Vsa dežela je opustošena,
a nihče si tega ne jemlje k srcu". (Jer 12, 10-11)*

V nočnih sanjah se prerok spominja na rodovitna polja, na prehojene stezice, na pokošene in gladke senožeti, na otroški jok, na petje fantov, na veseli nasmeh deklic, na kramljanje starčkov in tudi na trdo delo mož v gruntu in gospodinj v kuhinji in v hlevu.

A noč je kratka in za Staro Goro že zora sveti. In v tem hipu se po dolini sliši močan šum, se vzdigne glas, ki ga le prerok razume: "Res sem vas pregnal daleč med narode in vas razkropil po deželah... Zbral pa vas bom

izmed ljudstev in vas združil iz dežel, kamor ste se razkropili in vam bom dal Izraelovo deželo. Ko bodo prišli tja, bodo odstranili iz nje vse njene ostudnosti in vse gnusobe". (Ez 11, 16-18)

"Tisti dan bo Gospod spet iztegnil svojo roko, da odkupi ostanek svojega ljudstva, ki bo ostal v Asiriji in Egiptu, v Patrosu, Etiopiji in Elamu, v Šinarju, Hamatu in na morskih obrežjih.

Vzdignil bo znamenja za narode
in zbral Izraelove pregnance,
združil bo Judove razkropljence
od štirih koncev zemlje". (Iz 11, 11-12)

In res naše ljudstvo, "ki je hodilo v temi, je zagledalo veliko luč, nad prebivalci v deželi smrtne sence je razsvetila luč... Kajti jarem njegovega bremena in palico na njegovem hrbtu, šibo njegovega priganjača si zlo-mil kot na dan Medjancev... Kajti dete nam je rojeno, sin nam je dan. Oblast je na njegovih ramah, imenuje se Čudoviti Svetovalec, Močni Bog, Večni Oče, Knez miru". (Is 9, 1-5)

Kje je to dete? Kam naj se prerok obrne, da bi ga spoznal in pokazal svojemu ljudstvu? V kateri vasi se je rodil?

Ne zna odgovoriti, vidi pa njegove sledove, kjer mladi par gradi hišo, kjer sliši jok otroka, kjer odmeva pesem Beneških korenin in Novih stazic, kjer so ljudje, ki branijo svoje pravice in dostojanstvo, kjer so otroci, ki se učijo materinega jezika, kjer se izseljenci vračajo, kjer se resno dela za prepoved naše Benečije. Njegove sledove bo videl tam, kjer bo "ostanek" Benečije

"pozidal opustele vasi in jih naselil,
posadil bo vinograde in pil njihovo vino,
naredil si bo vrtove in užival njihov sad...
Posadil jih bom v njihovi zemlji
in nikoli več ne bodo izruvani
iz zemlje, ki sem jim jo dal,
govori Gospod, tvoj Bog". (Am 9, 15)

Giorgio Banchig

pesmi

VLADIMIR KOS

Adventna perspektiva

V adventu rad poromam k božji njivi.
Morda sneži, kjer v prah razpada kost.
V dežju imen napisi bolj so sivi.
S cipres je vrana krik edini gost
pa z dalj odgovor vrane.

Ostanki so, ostanki častivredni.
Ker duše njih živé, živé, živé.
Sam Božji Sin, vsemočni in vsevedni,
postal je Človek, da lahko - umre,
da spet od mrtvih vstane. Za nas.

Za Božič naš noči presvete,
ko v soju zvezd se Otrok je rodil.
Za nas, v brezup umiranja zaklete,
Ubit je s krempljev Smrti ključ izvil
za v angelske sobane.

V adventu rad poromam k božji njivi.
In včasih me pozdravi zadnji cvet.
Oba se veseliva, da so živi,
ki njih pepel atomov je sonet -
oba dodava: Amen.

Božična šahovnica sveta

O, Božič na šahovnici nebeški,
začetek igre za oblast sveta:
z resničnimi osebami na deski,
in s Satanom na strani črnega.

Velika noč nasprotnika matira.
Dokončno. Dasi mata ne prizna.
A Božič komaj v bitko se odpira:
potez posvetno - žlahtnih ne pozna.

Na slami Božje Dete spi predano.
Marija šiva Sinku suknjico.
In skrbni Jožef razporeja hrano.
Za zidom osel sklanja k tlom glavo.

Potem je beg v Egipt skoz molk puščave,
in spet nazaj, kjer krutost senc preži.
Poteze božje zdijo se nepravde,
in vendar - Neljubezen izgubi.

O, Božič na šahovnici nebeški,
začetek igre, ki je več ne bo:
z resničnimi osebami na deski,
z Učlovečenega Boga roko.

Na novoletnem peronu

Že tračnice pojo mi tak, tak, tak.
Kako sem čakal!
Zdaj prihaja vlak
in kdo izstopil bo, ugani, kdo?
Da kot nekoč doma bo spet lepo.

Izstopajo.
Izstopajo na tlak.
Smejanj, veselj, vprašanj je
[poln zrak.
Še enkrat berem "Vlak ob pet
[in pol".
Podpisa se še zdaj drži lizol.

Spet tračnice zanihajo tak, tak.
Luči prižiga mesto, že je mrak.
Počakal bom
z lizolom, z lučkami.
Še en prihaja vlak iz dalj v megli.

Božični večer

Manka Kremenšek Križman

Meglice kot pajčevina posedajo nad ravnico, ovijajo vejevje dreves in mehčajo podobe sveta, ki počasi drsi mimo naju. Nebo vztrepetava v mrzlem siju zvezd, okna hiš medlo ožarja soj sveč. Zrak je prepojen z vonjem po gnilem listju, po soparici, ki se dviga nad gnojišči zadaj za hlevi, po senu na skednjih, slani, ki redke travne biljke odeva v bel nakit, po smrečju ob hišah... Tako tiho je, da lahko slišiš prelet ptice in pokanje drevesnega lubja v mrazu, tako spokojno, da se zdi, kot bi prav vse navdajalo veliko pričakovanje, slovesnost večera. Še lajež psov je redek in zamolkel. Kot bi živali čutile...

Brez besed stopava po ozki stezi ob potoku proti očetovi domačiji. Kot nekakšno večno romanje v zapredek toplih besed in mehkih pogledov, ta pot. Kolikokrat sem jo prehodila z materjo in očetom! Zdaj je ob meni moj mož. In drugo leto bo ob nama najin otrok. Kot danes bo mraz bičal lica in moja roka bo ovijala njegovo drobno pest, jo varovala pred mrazom, kot je nekoč mamina ovijala in grela mojo. Nekoč, bogve, bo ob mojem otroku stopal njegov otrok, velika dlan bo ovijala malo. Kot obod kroga, ki mu ni videti konca, ki se nikoli ne pretrga, vse to. Vse mineva in vse se vrača, ponavlja... Kot večni tok, ki ga nič ne zmoti. Nocoj ji povem, pomislim.

"Ho, ho, koledniki prihajajo," zaslišiva šaljivo pogrkvajoči glas, ko prideva do ograje, zbite iz lesenih lat. Med zobmi predeva pipico, starec z vedno istim, ob robovih zamaščenim klobukom, in naju s širokim nasmehom in široko lopatasto dlanjo vabi v hišo.

V veži tako na gosto diši po dobrotah, po cimetu in medu, po maslu in mleku, da bi lahko zarezal v zrak in ga ponesel k ustom. V izbi z belim prtom pogrnjena miza, na njej hlebec domačega kruha. Nič lep navzven, kepi rjave grude podoben in vendar, vem, neskončno dober, saj so ga mesile njene okorne, od trdega dela grčaste roke. Skleda z jabolčnimi krhlji, orehi in suhimi slivami, polič vina. Na krožniku sredi mize kot velika kokoš poseda potica, z belim sladkornim prahom posuta kot mlada nevestica. Šele ko se mi oči napasejo dobrot jo zagledam, mater. Stoji poleg krušne peči. Glavo ima pokrito z belo ruto, potiskano z drobnimi rdečimi rožami. Izza rute silijo sivi lasje. Tudi predpasnik je bel, prazničen, ne tak kot običajno, ko

mu zaradi starosti ne moreš določiti barve. "Mama, otroka pričakujem," rečem tiho. Roke predeva zdaj sem, zdaj tja, kot bi ji bilo nerodno, kot bi ne vedela kaj storiti. V očeh ji gnezdi nasmeh. Potem me nežno potegne k sebi in me dolgo, dolgo prižema k prsim. "Kako čas beži," šepne. "Zdi se mi, kot bi te še včeraj zibala v naročju, ti pela tisto, se spominjaš: "Kam letite, lastovice? Kaj že jemljete slovo? Ali greste morda gledat, kam je zlato sonce šlo...?" Pestujem njene dlani, ki so me tolikokrat ljubkovale in so zdaj posute z majhnimi, rjavimi starostnimi pegami.

Veš, rada bi ti povedala, kako zelo sem si želela otroka. Tako močno, da me je včasih bolelo, globoko nekje v drobovju. Ti pripovedovala o tem, kako sem se bala, da se mi želja po njem ne bo nikoli uresničila, da bo del mene ostal za vedno neizpolnjen. In o strahu, ki sem ga občutila takrat, ko je predstava o nekem oddaljenem, odmaknjenem materinstvu postala resničnost. Si se tudi ti bala, da bo otrok preveč posegel v tvoje življenje, te ukradel sami sebi, si te prisvojil, te posrkal in te čez leta morda odvrغل? In o dnevu, ko sem prvič zares začutila, kako ljubo mi je, da sva dve, da sva dva. Tista znamenita slovenska dvojina...

Ležim na postelji in čakam, kaj bo rekel. Strah me je. Kaj pa če... Toliko vprašanj, dvomov, temnih slutenj je nakopičenih v meni. Še malo, zdaj zdaj mi bo povedal, da... "Meri petindvajset centimetrov in tehta približno tristo gramov," reče čez čas. Ogledujem si ga na ekranu ultrazvočne naprave. Pravzaprav ga tokrat vidim prvič. Njegove noge se mi zdijo neznansko velike, vsaj kakšen meter dolge. Za njimi se pokaže kot majhna žogica velika glava. Potem roke z drobnimi, prosojnimi prsti. Hrbtenica je kot kakšna malo večja ribja kost. Zdravnik mi kaže lise, ki naj bi bile srce, želodček, ledvica. Z majhnim aparatom potuje po mojem trebuhu. Opazujeva ga od spodaj in zgoraj, z leve in desne. Komaj zadržujem smeh, tako zelo me žgečka. In ima me, da bi zavriskala od sreče, ker je v meni. Poslušava bitje njegovega srca. Kako hitro utripa, se ne morem načuditi. Trikrat hitreje od mojega. Hej, le kam hitiš, mali?! Vse je v redu z vama, slišim ob koncu preiskave in si globoko v sebi neskončno oddahnem.

Ko stopim iz bolnišnice me objame vrtnec listja. Skušam ujeti posamezne liste, a jih ne morem. Tako ži-

vi so in vendar mrtvi. Prvi dež jih bo spremenil v more, spolzke cunje in suhota v prah in čas v nič. Nebo je posuto z belimi kopicami sena. Veter jih žene z veliko hitrostjo in jim spreminja okroglo obliko v dolge jezike. Če priprem oči se mi zdi, kot bi gledala v razpenjeno morje, nekakšno velikansko našamponirano glavico. Tam nekje črne pike, ki s svojimi črnimi krili poljubljajo zdaj nebo, zdaj zemljo. "Kam letite, lastovice? Kaj že jemljete slovo? Ali greste morda gledat, kam je zlato sonce šlo? Jesen prišla je že v deželo, za jesenjo pride mraz, kjer ste lani zimovale, spet počakajte na nas." Kolikokrat mi je šepetala to pesem, ko sem bila majhna. Triintrideset jeseni je minilo od takrat.

Po mrazu diši, zimi, slovesu. Nekaj neskončno otožnega je v tem, v meni pa vse vriska, v meni pa se poraja novo življenje. Včasih čutim, kot bi v meni prhotal majhen metulj in se s krili dotikal sten mojega trebuha. Šepeta in mrmra... Še malo in bo godrnjalo, kolcalo, se spotikalo, padalo, obračalo, se pretegovalo in dvigovalo. Trebuh bo valovil; zdaj bo plima in takoj nato oseka. Vzhajal bo kot mleko na štedilniku. In se bo zdelo, da bo vsak hip prekipelo. Bodo valovi in bo bonaca. Potem bo prostor v meni postal pretesen. Čutila bom njegovo nestrpnost, neučakanost. Vsak dan znova mi bo moj nerojeni kraljevič, majhen vtrebuhbrc, droben premikač, nočni mrmrač, smukec, princ za en palec dopovedoval, da bi rad ven, na prostost. Še malo, še čisto malo počakaj, mu bom šepetaje prigovarjala in božala krtine, ki bodo rasle zdaj tu, zdaj tam, kot kakšni majhni vulkani na mojem trebuhu. In potem bo ta majhen nekdo nekega dne globoko zajel sapo, zakričal v svet in ga čez kakšno leto osvojil z majavim, negotovim korakom. In jaz?! Jaz bom naenkrat ostala brez njega. Sama. Komaj sem se privadila na dvojino v sebi, vzljubila njegov nemir, njegove gibe

in brce, misel na to, da je v meni, da sva dva v enem. In že ga ne bo več.

Ko sem tisti dan prišla domov, sem vzela ravnilo, ga položila na trebuh in s svinčnikom narahlo označila dolžino nevidnega bitja. Petindvajset centimetrov. Poskusila sem ga, kot bi bil že zunaj, zajeti z dlanmi, in ga, palčka, palčico, rahlo zazibati v sen.

Vprašanja ostajajo neizgovorjena, besede zamro še preden se izlijejo iz grla. In se mi kljub temu zdi, da ona vse to ve, da vse to razume, da besede sploh niso potrebne. Kot bi ji bilo dano ob mojem rojstvu slišati neslišno, videti nevidno... Ker je pač ona, edina, z nevidno popkovino za vedno privezana name.

"Pridi pogledat jaslice," čez čas prekine tišino. Tam so, v kotu sobe, pod oknom, vsa leta, kar pomnim, iste. Iz lesa izrezljane figure ovac, psa, pastirja, na sredi hlevček z malim Jezusom, obdan z mahom, ki ga je zjutraj nabral oče. Nad njim zvezda narejena iz kartona in ovita v bleščeč rumen papir. Ko sem bila majhna sem ure in ure presedela ob njih in v svoji otroški domišljiji spletala neštete zgodbe.

Posedemo za mizo. Oče sklene roke. Molimo. Prostor napolnjuje mehko večera, pomešana z nekim nedoločnim hrepenenjem. V daljavi je slišati pritrkavanje zvonov. K polnočnici vabijo. Iz starega radia se izvija temni, žametni zvok orgel. Tako slovesno je, da si skoraj ne upam dihati. In v nekem trenutku se mi zazdi, kot bi sij v rumen bleščeč papir ovite zvezde nad hlevčkom za hip vzvalovil in prostor ob oknu zalil s posebno svetlobo. V peči zapresketa. Trenutki minevajo in z njimi se čar vznesenega, posebnega, skrivnostnega počasi razblinja. Še malo in luna, ki oblikuje bele zaplate snega, bo zbledela v zor božičnega dne. Tu in tam v mrakobo krakne osamljen vran.

Božična zgodba

Ksenija Bratina

Moja mama se ne razume na Boga. Za razliko od očka. Ampak on se itak razume na vse. Na fiziko, recimo. On natanko ve, na katera kolesa pri avtu je potrebno namestiti verige, ko zapade sneg - moja mama pa misli, da se te verige pač nekam da. Očka se niti ne razburja preveč. Do včeraj je govoril, da se mora vseeno še malo čuvati za naju s sestro. Danes pa lahko že reče - za nas. Danes smo namreč trije. Jaz, tamala in Jakob. Moja mama se sicer ne razume na Boga, pa se mi zdi zato še malo bolj nenavaden dan, na katerega se je Jakob rodil. Dan pred Božičem. Verjetno to tudi s fiziko nima kakšne pomembnejše zveze. Jakoba sem vesela, to že lahko rečem. Malo mi gre sicer na živce

to njegovo ime, ki ga tamala praviloma izgovarja kot "jabolko" v najčistejši ljubljansčini. Jakob kot jakub - tamali bi bilo treba prepovedati, da ga sploh izgovarja! Ampak danes je na srečo ni doma. Tamale. Vzhičeno sem jo slišala samo po telefonu, ker jo je pred dvema dnevoma očka odpeljal k noni na Primorsko, da bi bilo mamiči lažje, ko pa je tik pred... Ja. Mamiči je bilo hitro lažje. Ko ni imela več opravka s tamalo, je rodila Jakoba. Predstavljam si, da je približno enako naporno!

In tako sva na ta večer - očka mu pravi sveti - z očkom lepo sama doma. Bilo bi sicer lepše, če bi bila z nama še mamica (danes mogoče tudi še brez bratca),

ampak tudi tako je v redu. Očka je prišel iz bolnice vzhichen in opisoval mi je Jakoba kot dojenčka, ki ga svet še ni videl. Niti mu nisem zamerila. No, in potem se je očka odločil, da na ta večer kar ne bova šla na obisk k babici in dedku, čeprav sta naju vabila, in babica se je hvalila, da je kupila odlično "domačo potico" (očka je nekajkrat utripnil z očmi in še jaz sem razumela, da se domača potica z besedo kupiti ne ujema najbolje). Tako sva z očkom doma najprej okrasila božično drevesce in postavila jaslice. Malo sva si privoščila in izkoristila mamino odsotnost. Mama ima o lepih stvareh namreč zelo strogo mnenje, zato v zadnjem času obešamo na božično drevesce le nekaj enobarvnih nesvetlečih balončkov in jaslice so čudno prazne z nekaj figuricami iz keramike. Te so tudi enobarvne in ovčke so natanko tri, ostale pa si moramo predstavljati v mislih. Z očkom sva se zalotila, da sva kar drug za drugim pozabila na mamina pravila. Na drevesce sva obesila vse okraske, ki sva jih kjerkoli našla in k jaslicam sva položila vse plastične živalice, ki so bile potisnjene v najgloblji kot omare - ampak jaz sem seveda natanko vedela, kje so. Kot vem za vse stvari v stanovanju, ki niso moje!

In potem se je očka odločil, da bova spekla potico, ker brez nje na tak večer ne gre. Jaz sem se takoj strinjala in mu pokazala, kje so mamini recepti. Polotilo se me je vznemirjenje, ker sem se še predobro spominjala, kako postane mama živčna ob takih popoldnevih, ko se loti peke, za katero je prepričana, da je sploh še ne obvlada. Zato si je recept za potico napisala vsaj že desetkrat - eden od drugega se razlikujejo po tem, da je vsak naslednji bolj podroben. Kaj narediti s kvasom, da bo začel vzhajati, na primer. O tem v najnovejšem receptu piše na eni strani! In kaj vse zapreti v stanovanju, da se testo ne bi prehladilo in kako natanko premeščati potico v pečici. Ampak moj očka, kot že rečeno, se na te stvari veliko bolje spozna. Zato je recept samo ošinil s pogledom. Potem je poznavalsko pokimal in ga kratkotalo spravil. Pomembno mi je razložil, da mu je sedaj, ko si je recept prebral, vse popolnoma jasno in da se veliko trikov spomni tudi od none, ki jo je najmanj stokrat gledal, kako te stvari počne in da bova danes naredila najslastnejšo potico, kar jo je kdajkoli kdorkoli spekel. Vedno bolj in bolj vznemirjena sem bila. In navdušena prav tako. Ja. V kuhinji naj se res raje suče tisti, ki stvari obvlada! (bilo mi je kar malo žal za mamico) Potem je pozvonil telefon in klicala je babica, ki je želela zvedeti, kako nama je, ali se dolgočasiva in ali res ne bi hotela priti na obisk. Sploh se nisem imela časa na dolgo in široko pogovarjati. Povedala sem ji samo, česa se lotevava in babica je bila očitno presenečena! Ona, ki se še do sedaj ni preskusila s potico - nikoli. Ampak nisem imela časa za podrobnosti. Mudilo se mi je gledati očka. Dobila sem ga v kuhinji v oblaku moke in vseh sestavin, ki jih je privlekel iz

omare, je bilo ogromno. Pa ničesar ni stehal - vsega je dodajal "po občutku", mi je razložil. In še to mi je pojasnil, da se pri sestavinah za odlično potico ne sme skopariti in je res velikodušno dodajal in dodajal in zdelo se mi je, da bova iz tega naredila kar lepo število potic in še me je malo zaskrbelo: ali očka ve, da je dojenčkom bolje ne dajati takih težkih sladic. Če je sploh imel Jakoba posebej v mislih, seveda. Ponovno je pozvonil telefon in malce sem upala, da je mogoče mamica, pa je bila ponovno babica. Ta se je domislila nekaterih podrobnosti, na katere jo je opozarjala njena mama, ki je znala speči pravo potico in babica jih je hotela sporočiti očku osebno. Očka ni bil ravno navdušen, pri telefonu je kar cepetal z nogami, ampak na koncu se je vseeno zahvalil. In je v kuhinji nadaljeval z delom in šlo mu je kakor parkiranje avtomobilov. Brez napake, kajpa.

Spet je pozvonilo in ponovno je bila babica in očka jo je vprašal, če bi mogoče lahko zapisovala vsaj po dve misli skupaj in ju sporočala v kompletu... Zdelo se mi je, da je bila prošnja popolnoma na mestu in izkazalo se je, da se je tako zdelo tudi babici, ker telefon ni zazvonil več. Očka je bil radodaren s sestavinami za testo in še bolj je bil radodaren s sestavinami za nadev. Takrat mi je razložil, da on preprosto ne prenese potico od skopuških gospodin in da tudi midva ne bova naredila take. In je razvaljano testo namazal tako na debelo, da je bilo že kar malo neokusno. Ampak mene to ni posebej motilo.

Kaj bi še govorila! Očka tudi s samo peko ni imel težav. Potice po pečici ni nič premikal in popolno zupanje je imel v to, da potica ne bo "upadla" - tista slavna mamina skrb - in potica si upasti kar ni upala. In ker je očka pristaš dobro zapečene hrane - to mi je povedal, ko sva potico dala iz pečice in je verjetno opazil moj vprašujoč pogled - je bila potica rahlo črnikasta. Kakorkoli že, očka jo je potresel z ogromnimi količinami (kot sem se že navadila) sladkorja in bila je kot potica iz kuharske knjige. Samo oblike ni bila najbolj pravilne! Ja. Bil je lep večer. Z očkom sva se usedla v dnevni sobi pred božično drevesce in na mizico sva postavila (očka ji je tako rekel) potico vseh potic in lučke so utripale in očka me je stisnil k sebi in rekel, da mi lahko pove, kako so oni v starih časih preživljali takšne večere... Še mamice skoraj nisem pogrešala.

Potem je naenkrat rezko pozvonilo pri vhodnih vratih. Takoj sem vedela. Tako zvoni samo en človek, ki ga poznam.

Z očkom sva šla odpret in skozi vrata je prišibala moja bučna sestra in skakljala in ves čas nekaj govorila: kje da je Jakob in kakšno lepo drevesce in kako lepo diši potica in da hoče k mamici in dojenčku.

Potrdilo se je, kar sem že zdavnaj vedela.

Moja sestra pokvari vse. In še najmanj se razume na sveti večer!

Trije s Snečjega vrha

Vinko Beličič

Kadar me domotožni spomini zanesejo v Belo krajino, vidim tudi Snečji vrh strmo nad izvirom Dobličice pri Jelševniku. Od vode in mlina do tistih treh hiš gori - priimki Butala, Šterbenc, Verderber - njiva nad njivo, nad vsemi blagoslov sonca. Kot bi bil Fran Levstik leta 1881 tam dobil navdih za svojo pesem "Stoje na holmu hiše tri, / pod holmom potok čist šumi..." Mlin je bil majhen, siv, dva lastnika je imel, ki sta se izmenjavala, a nobeden ni z njim obogatel. Ob velikem deževju je stal, ob suši tudi pogosto, ker je zbiral vodo. Tja smo Apa Gršič, Franc Sedlar in jaz z Malih Rodin na hrbtu nosili mlet revne četrtmernike zrnja za žgance in se odpočivali na grivah, kadar so nas oprte le preveč rezale v rame. Ni bilo zmeraj semleto, ko smo prišli po moko - a vračali smo se vselej z moko iz svojega zrnja. Iz semlete prebrane debelače mi je mama kuhala zlatorumene žgance, ki so se kar tresli od rahlosti, se kadili in čakali na mleko. Takrat smo še imeli kravico.

Jože Verderber

V dnevniku imam pri nedelji 16. julija 1967 zapisano tole.

Pred tremi dnevi smo imeli obisk. Prišel je Jože Verderber, župnik in prošt v Metliki, kot duhovnik nemškega viteškega reda (OT) - po novem se reče križnik - p. Pavel. Bila sva sošolca v Črnomlju, od koder sva imela vsak svojo uro daleč - on s Snečjega vrha, jaz iz Malih Rodin.

Nekaj mesecev je starejši od mene. Poleti 1938 sem bil na njegovi novi maši, ki mi je v povesti Molitev na gori (1943) prišla zelo prav. Nazadnje sva se videla, preden sem se 1942 umaknil iz Bele krajine. Sivolas, malce vase zagledan ("moder"), dobro ohranjen, počasi govoreč gospod. Z balkona sem mu kazal tri revne sončnice na našem vrtu, ponosen, kako ohranjam spomin na svojo kmečko Belo krajino. "Sončnice čejo dosti gnoja," je pripomnil, "in globljo zemljo."

Po kosilu sva šla na Vejno. Bil sem tudi jaz prvič tam, v tisti mogočni, bolj zvezdarni nego cerkvi podobni železobetonski stavbi, od koder je veličasten razgled po Istri, morju in Furlaniji. Vračala sva se po gozdni stezi do Obeliska. Ves čas sem tolkel po njem ko po trdem orehu. On je ko v brezvetrju nekje za-

ostal... v udobnem kotu, ki mu ga - človeško govorejno - zavidam. Pred mojimi težavami - begunskimi, manjšinskimi, službenimi, družinskimi, gmotnimi, domotožnimi - njegove kar zbledijo. Povedal sem mu mnogo novega o svetlih in temnih tokovih v Cerkvi. "Ti bi moral biti duhovnik," je rekel. "Ah, mogoče. Kot bi kdo, ki je, ne smel biti," sem se nasmehnil. Ko so pogubne medvojne sape minile, je moral požreti gnev in sprejeti zatohlo stvarnost. Bratje Frenk, Žan, Stanko in Rudi, ki jih je zapovrstjo pokosila revolucija, se bojo zbudili šele na sodni dan. In mogoče je zato nova oblast z njim obzirneje, sočutneje ravnala. Vsaj meni ni nič pravil o kakih težavah z njo. Jaz pa ga tudi nisem spraševal, toliko tankočuten sem pač moral biti.

Prenočil je v Marijanišču, drugi dan se je odpeljal proti Bocnu... da v Lani pomoli na grobu nekdanjega črnomaljskega župnika p. Pavlina Bitnarja, ki ga je spravil v šole. Naj se nadiha, naj se nadiha v svobodni tujini - da mu bo v Metliki laglje! Če sem dobro razumel, ga nekje v Avstriji čaka folksvagen. Pri dušnem pastirstvu po Obkolpju mu bo zelo prav prišel.

Morala sva se z Jožetom Verderberjem postarati za dvanajst let in pol od onega poletnega srečanja na Opčinah. A en razloček je bil med nama: on je lahko ves ta čas živel v rodni deželici. Nedvomno je skusil vsakovrstne šikane enoumja, a domotožje ga ni moglo mučiti kot mene. Snečji vrh z rodovitnim pobočjem pod sabo in z vinsko Dobličko goro na zahodu pa z visokimi kočevskimi gozdovi, od koder se v imju spušča zima, mu je bil zmeraj dosegljiv. Davni dve študijski leti v Innsbrucku sta mu z nemščino razširili svet,

a ono domotožje, če ga je bilo kaj, je bilo že zdavnaj pozabljeno.

In potem je nenadno odšel. Vračal se je iz Semiča, kjer je za tamošnje vernike še končal Silvestrovo pobožnost, a Metlike ni več videl, novoletne zore 1980 ni več dočakal. Po nenehnih dušnopastirskih naporih, ki so jih težke razmere terjale od njega, mu je srce odpovedalo. Mlajši sorojak in redovni sobrat Bogomir Kocjan je čez tri tedne v Družini izčrpno popisal rajnikovo štirideset let dolgo duhovniško pot po belokranjskih farah in odmevni pogreb.

Jože Šterbenc

Biti z Jožetom Šterbencem v njegovi sobici, kamor ga je na prošnjo dekana Pavlina Bitnarja sprejela Haringova Olga. "Fant potrebuje popoln mir za svoje delo, in stene v vašem gradiču, gospa, so tako debele." Okno gleda na zahod, na gozdne hribe nad trtji; Mirna gora ima prvo belo kapo, v deželi je kasna jesen 1934. Sedim na stolici in

se čudim, kako Jože ob igranju na klavir meče glavo na desno in levo, kako mu črni lasje ob tem vihrajo. Videl sem glasbenike v filmih - prav tako jih je razdeval neviden umetniški ogenj.

Prišla sva vsak iz svoje vasi - on s Snečjega vrha, jaz iz Rodin - in se udomačila med ljudmi okoli farne cerkve v Črnomlju. Jože je začutil nagnjenost do glasbe, in uspelo mu je priti na orglarsko šolo v Ljubljani. Pred njim se je začela odpirati pot, ki bi utegnila biti podobna poti Matije Tomca. Leto več ima od mene. Pred nekaj meseci sem se srečen vpisal na ljubljansko slavistiko. Novo mesto z vsem lepim počasi tone v pozabo, sled pušča v mojih pesmih.

"Prosil si me, naj ti prinesem kako pesem, da bi jo uglasbil. Prinesel sem jo." Pobožno sem jo vzel iz notranjega žepa in mu jo dal. Bila je napisana na list, kakršne smo trgali iz blokov. Pesem enaindvajsetletnika z naslovom Spomin ne more biti vesela; in tudi ta je bila žalostinka za umrlo deklico. "... Tako bi dobro mi bilo s teboj, / moj lepi cvet!"

Rasla in napredovala sva vsak na svojem področju. Srečevala sva se največ ob velikih praznikih - on je prevzel farni cerkveni zbor in vodil koncerte. Desetletje 1930-1940 nam je bilo en sam vesel, pogumen plamen, ena sama koračnica v prihodnost. Še dekan Bitnar je zložil himno, in Jože jo je uglasbil, in je zadonela: "Vstani in vzdigni se, Bela krajina, / danes koraka tu

tvoja mladina, / tvoji sinovi in tvoje hčere, / polni zanoša in žive vere..."

Žal pa lepe, obetavne stvari tako pogostokrat naglo minejo. Udarilo je tudi v deželico med Gorjanci, Rogom in Kolpo - in ko je strašno petletje 1941-1945 minilo, je bila slika porazna. Štej mrtve in pogrešane, išči sled za odbeglimi, pomiluj razredčene družine, postajaj ob pogoriščih, meri sovraštvo in odtujenost med nekdanjimi prijatelji! A tudi iz Bele krajine je Stvarnik vrgel v svet prenekatero seme, ki bi bilo doma pod tujim soncem prejkone shiralo.

Kje je Fallingbostel na Nemškem? Na sredi med mesti Bremen, Hamburg in Celle. Tam, v britanski zasedbeni coni, mi je Jože Šterbenc 8.4.1948 na svojo fotografijo napisal nekaj prijateljskih besed v trajen spomin. V angleški uniformi, z baretko na glavi, gleda naravnost vame. Lep fant, iz svetlih oči sije njegovih 36 let. Sliko sem spravil v album, in tam živi nespremenljiva. Kasneje sem zvedel, da je emigriral v Avstralijo. In tekla so nam desetletja. Težja so bila zanj, ki ni uspel prizvati za seboj družino, na prvi dom privezano, ko je sam dokončno sklenil, da se ne vrne v okrvavljeno domovino. Edina vez so mu bila pisma iz Črnomlja in pa goriški Katoliški glas, kjer je lahko našel kako novico o Sloveniji, a tudi o znancih po svetu.

Avgusta 1986 je v ženinem pismu iznenaden bral o moji smrti: novico da je objavila ljubljanska televizija, pokazala mojo sliko in spregovorila o moji poeziji. A ni ji čisto verjel, čakal je potrdilo od "manj rdeče obarvanih" občil. Čez dva meseca je lahko videl moje ime pod poročilom o študijskih dnevih Draga na Opčinah in mi je takoj napisal olajšano, veselo pismo za leto 1987. "Tistega pesnika je Fančka zamenjala: nisem bil jaz, ampak očitno France Vodnik, več let starejši od mene," sem mu pojasnil v odgovor. "Mene ljubljanska televizija ne bo pokazala."

Napisano 13.3.1987 pa je prišlo iz Nailswortha v Južni Avstraliji njegovo drugo in zadnje pismo: dve gosto pisani strani. Do Opčin je letelo tri tedne. Iz njega sem o Jožetu Šterbencu zvedel vse.

Po kapitulaciji Italije 1943 se je iz Črnomlja, kjer je poučeval na meščanski šoli, umaknil, ker so celo nekateri najbližji šli za rdečimi. Prepričan, da so se na Reki izkrcali Angleži, je krenil tja, a pri tem padel v nemško ujetništvo. Iz Trsta je bil z množico drugih odpeljan proti Berlinu, od koder pa so ga premestili v Osnabrück, v taborišče več tisoč srbskih častnikov. Tam je našel nekatere znance iz podčastniške šole v Goraždu. Organiziral je močan pevski zbor: za pravoslavno bogoslužje in za samostojne nastope. "Peli smo vse mogoče pesmi, samo hrvaških ne." To je trajalo kako leto. Jeseni 1944 so Zahodniki z bombardiranjem pol taborišča uničili, nakar je bil premeščen na poljsko mejo. A že so Rusi začeli odločilno zimsko ofenzivo -

in treba se je bilo peš umakniti čez vso severno Nemčijo. V Bremenu je dočakal konec vojne in se znašel v britanski coni. Dve leti je ostal v mestecu Voerde, potem pa stopil v angleško vojsko. Ostati v Evropi ali emigrirati? Po treh letih jalovega upanja, da se bo komunizem v Sloveniji omehčal, se je prijavil za Avstralijo, kamor je prišel z ladjo Castel Bianco 14. marca 1951, ko se je na Južni polobli začela jesen.

Imeti 39 let, biti sam, zdrav in spočit, voljan prijeti za vsako delo! Z vsako streho nad sabo si zadovoljen - in dežela ima zemljepisno širino tople Sicilije. Prva leta delo po tovarnah, 18 let sprevodnik pri državnem prevoznem podjetju, nazadnje upokojenec s prihranki. Prišel si do hiše z vrtom, imaš mnoge socialne ugodnosti, žal pa tudi že težave z zdravjem, da nisi več za po svetu.

(V mislih dopolnujem njegovo pismo. Neznansko daleč gori na Severni polobli, nekje sredi male Evrope, medtem socialistična desetletja počasi spreminjajo njegov Črnomelj. Otroci - vsi, tudi njegov - odrasčajo, študirajo, se poročajo, gradijo si hiše, kupujejo avte in potujejo. Nič ne pogrešajo minulosti, enkrat izšolani tudi ne potrebujejo več starih, nje zanima in vabi samo njihov na široko odprti zemeljski čas. Niso obteženi s spomini, njim je tako dobro v njihovem svetu!)

Šele v zadnjem odstavku piše Jože o slovenskem društvu in o novi cerkvi, kjer je petje poglavitna združevalna moč. On je organist in vodi dva zbora; z mladinskim je videl veliko Avstralije. Leta mu počasi omejujejo delo, a praznične dneve mu nudi bližnja Adelaide s svojimi koncerti. Pismo se končuje s stavkom, ki mi med vsemi najbolj razjasni obraz: "Mesto samo je čisto in lepo s krasno okolico v bližini lepih vinogradov in dobre vinske kapljice." Ni mu bila torej odvzeta vsa tolažba za izgubljeno, z zidanicami posuto vinsko goro, ki se iznad Doblič, z Mavrlena in iz Stražnega vrha spogleduje s Snečjim vrhom pod sabo - z vasico njegove mladosti.

Dobrih pet let po tem pismu sem v sredopoletni (na Južni polobli sredozimski) dvojni številki Misli bral novico, da je 9. avgusta 1992 - tri mesece pred osemdesetletnico - v Adelaidi umrl Jože Šterbenc, eden najzaslužnejših za tamkajšnjo slovensko skupnost. Odprem album in se zagledam v njegove svetle oči na mladostni fotografiji iz Fallingbostela. Sam Bog ve, ali je kaj solz, in koliko, priteklo iz njih, postaranih, ko se mu je v urah osamljenosti, ob navalu spominov in domotožja, krčilo srce. A tudi on je dočakal veliko leto 1990, ko je iz razpoklin ledene gore prižuborel živi studenec tudi v Slovenijo in opravičil njegove težke življenjske odločitve.

In nedolgo zatem se mi je po ne vem kakšni poti vrnil v roke oni davni list s pesmijo Spomin. Porumenel je v 60 letih, ohranil pa je mojo mladostno pisavo in tudi Jožetov pripis s svinčnikom "Moški zbor." Ali je ostalo kaj več, mi ni znano.

Janko Šterbenc

Najmlajši med sedmimi družine Bartolovih, so-lastnikov kmečkega mliha ob Dobličici, je bil Janko Šterbenc. Imel je precej let manj ko jaz, a pomnim ga kot živahnega, čvrstega, rdečeličnega fanta; Šterbenci so bili vsi polnolični, ker jim ni manjkalo kruha. Zgodnja leta je preživel po pašnikih, njivah, steljnikih in trtjih. Doraščal je, ko sem jaz, študent, rasel drugje.

Kar čez noč pa se je tudi na Belo krajino ulegla senca. Domačo oblast je spodrinila tuja, trda in poniževalna. Mnogi so videli izhod v upor, prepričani, da po vseh preskušnjah pride odrešilni čas, ko bo vsem ljudem dobro ko v daljni slovanski Rusiji. Začeli so se povezovati in spravljati s sveta tiste, ki bi jim bili pri gradnji njihovega sanjanega časa v oviro.

V boj, ki se je razvnel med ljudmi iste krvi in govorice, je posegel tudi Janko Šterbenc. Skupaj s tisoči drugih se je postavil zoper novi nauk, da se sme za drugačen družbeni red tudi ubijati. Poražen se je z njimi umaknil na Koroško in bil hkrati z njimi vrnjen. Čakal ga je isti kruti konec. Že je bil z drugimi na nočni vožnji v Kočevski Rog - a zledenel od bližajoče se groze je našel pogum in drznost, da je skočil iz živinskega vagona in se, ko se je zdanilo, zbudil iz omedlevice ko iz smrti.

Novo domovino je našel kakor njegov brat Jože na Južni poluti, samo na drugi strani zemeljske oble: v Argentini. Nikdar ni nad njima hkrati sijalo sonce niti migljale zvezde. Kar je prinesel iz rodne hiše in iz domobranskih skušenj, je precepil v novo okolje: v argentinsko slovensko diasporo.

Je bilo ono jutranje prebujanje na trdem kamenju kočevske železniške proge vstajenje od smrti ali novo rojstvo? Razumel ga je kot čudež, ki mu ga je izkazal Stvarnik - ko so vsi drugi, enako mladi, čvrsti in željni življenja, ponižani in izmučeni končali v jamah in obmolknili za vselej. Ostati pokončen in delaven v svojem in v imenu pobitih. Poslej nadaljevati boj z besedo in zgledom za ideale in vrednote, ki so jih zgodovinski dogodki oblatili, a jih bojo drugi zgodovinski dogodki spet očistili, da bojo zasijali ko zlato.

Janku Šterbencu so v neutrudnem delu stekla leta. Ustvaril si je družino in rodili so se mu štirje otroci: dve hčerki in dva sina. V buenosaireski četrti Berazategui je postal predsednik Cankarjevega doma. Ohraniti izseljensko mladino slovensko s šolskimi tečaji! Dati ji za začetek svoj lastni dom na razpolago! Prijatelj-

sko jo povezati in okrepiti s poletnimi kolonijami v cordobskih gorah na severu! Na Snečjem vrhu je gospodaril najstarejši brat Tone, starejši - Jože - je našel zase prostor na soncu ob obali Južne Avstralije. Zavrte ti moraš globus, če hočeš videti razdalje med njimi. A duh ne pozna daljav. "Mlajši brat Janko živi z družino v Argentini in je bil za lanski Božič (1986) pri meni na obisku," berem v onem izčrpnem Jožetovem pismu. Kaj sta tistikrat - izjemoma spet pod istim soncem in istimi zvezdami - govorila, to ve edinole Bog.

In taisti Bog je Janka odpoklical dva meseca prej nego starejšega brata: 10. junija 1992 - nepričakovano, ko se je mudil v daljni Cordobi. Svobodna Slovenija je 2. julija prinesla obširno poročilo o spominski domobranski slavnosti v Berazateguiju. O pokojniku so bile izrečene najpohvalnejše besede.

Na čelu članka gledam Jankovo sliko. A ta obraz ni tisti, ki mi komaj še živi v spominu iz belokranjskih let: glasen, nasmejan, razposajen. Ta obraz mi je čisto neznan. Toda iz njegovega toplega pogleda govori veliki, zreli mir, ki bi se dal izraziti s stavkom: "Jaz sem izpolnil svoje poslanstvo."

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče vas bo zanimalo zvedeti, da...

- da je italijanski zdravnik, sin slovenske matere, velikodušno financiral izdajo celokupnega dela Janeza Svetokriškega - *Sacrum Promptuarium* v petih knjigah - in da bo to delo v kratkem izšlo pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti...
- da ljubljanski dnevnik *Delo* ne dopušča naročnikom osmrtnic, ki bi bile označene s (krščanskim) križem...
- da glede na število samomorov, ki so ena od rakran današnje Slovenije, prednjači Štajerska...
- da bo menda v februarju začel izhajati opozicijski dnevnik, ki ga bo vzdrževala postkomunistična nomenklatura, seveda kot glasilo neke "dvorne opozicije"...
- da je Janez Pavel II. v svojih govorih in dokumentih doslej 94000 krat navedel ime Jezusa Kristusa...
- da bo revija Božja beseda, ki jo v Kanadi izdajajo slovenski lazaristi, prihodnje leto praznovala svoj petdesetletni jubilej in da izhaja v nakladi 1500 izvodov...
- da je v zadnjih dveh letih v Sloveniji izšlo okrog dvesto pesniških zbirk...
- da je Edvard Kardelj, ko so 1948. Združeni narodi pripravljali deklaracijo o človeških pravicah, hotel vnesti v dokument pravico države do koncentracijskih taborišč...
- da se je v šolskem letu 1997/98 v 21 oddelkov Škofijske klasične gimnazije v Šentvidu vpisalo 655 dijakov...
- da so v srednjeameriški državi Panama zgradili cerkev, ki je povsem enaka cerkvi v Medjugorju in da se v njej tudi odvija enak liturgični program...

Aleksander Furlan

NA NEBU NAPIS

*Nekaj - ne vem, kaj - se v meni dogaja,
prevzema me čuden nemir,
sreča me tiho navdaja.
Že čutim te, Sveti večer.*

*Odložil bom breme skrbi,
da vzknila bo upanja moč.
Saj čudež nocoj se godi,
naj pride zdaj Blažena noč!*

*Živino so v štalce segnali
pastirci, spokojno je zdaj vseokrog.
Polegli so trudni, zaspali.
Rojeno je dete, ki dal ga je Bog.*

*Družina mi davno že spi.
Da zvezde preštejem, si okno odprem.
In glejte, na nebu napis se blešči:
"Na zemlji mir božji vsem dobrim ljudem!"*

SINU NA POT

*Pojdi, moj sinek - vem, se ti mudi.
Kot te je mati rodila,
kar te otroka učila,
nesi s seboj in ostani, kar si.*

*Pojdi v svet in ga dobro spoznaj.
Dela nikar se ne brani,
vedno poštenost ohrani,
duše pa svoje nikdar ne prodaj.*

*Zdaj moraš iti. Podaj mi roko.
Ko se povrneš utrjen in zdrav
in bo med nami kot vedno vse prav,
rekla si bova: pri nas je lepo!*

VRAČANJE

*Rad sem se vračal nazaj,
v senožeti prvih pomladi,
vrtove, razkošne kot zemeljski raj.*

*V zimske večere mi grejo spomini,
mraz zunaj - tam notri ob ognju pomenki,
ko zbrani bili smo v srečni družini.*

*Cement in asfalt, sami tuji ljudje
že dolgo so tam gospodarji,
domača beseda iz ust jim ne gre.*

*Gospoda so, zlikana, fina.
Jezika očetov ne zna
in razen denarja nič nima.*

*Nazaj se nič več ne bom vračal.
Z očeti, ki tamkaj bili so doma,
le v sanjah seno bom obračal.*

Pošta uveljavlja dvojezičnost

“Z ustanovitvijo nemškega Reicha 1871. leta se je tako na Saškem kot tudi v Prusiji zaostрила protilužiskosrbska politika. Lužiskosrbski jezik bi moral popolnoma izginiti iz javnega življenja. V ta namen so oblasti vse pogostejše nameščale nemške učitelje in župnike na jezikovnem področju Lužiskih Srbov ter celo posebej nagrajevale njihovo ponemčevalno udejstvovanje. Istočasno so omejele pouk v lužiskosrbsčini. Val šovinizma in nacionalizma je zastrupil javno življenje, protilužiško vzdušje je postajalo vse bolj neznosno.”

Neverjetno, kako ‘domače’ zveni vse to, če pomislimo na Benečijo!

Pa še:

“Čas fašizma je bil tudi v zgodovini Lužiskih Srbov najbolj temno poglavje. Kaj kmalu po prevzemu oblasti leta 1933 so fašisti skušali uničiti lužiskosrbsko narodnostno in kulturno življenje. Prepovedi Sokola in Lužiske Kmečke zveze ter ukinitvi številnih lužiskosrbskih revij so sledile hišne preiskave, pripori, izselitev lužiskosrbskih učiteljev in duhovnikov ter zelo stroga kontrola lužiskosrbskih sestankov in prireditev. Ustanovitev nemških otroških vrtcev in ojačenje ponemčevalnih ustanov... naj bi privedla do izginotja lužiskosrbskega jezika.”

Te vrstice iz brošure **SERBJA - DIE SORBEN**, ki jo je izdal ‘Serbski muzej’ ob priliki ponovne otvoritve 2.6.1989, bi se lahko istotako nanašale na usodo nas, primorskih Slo-

vencev. Kot naš Narodni dom je tudi njihov bil požgan. Vendar jim je njihov bil na novo zgrajen in povrnjen, tako da so v njem lahko uredili zelo zanimiv in bogat muzej z eksponati, ki pričajo o njihovih raznolikih tradicijah in kulturni dediščini.

Brošuro sem imel priliko kupiti v ‘Serbskem domu’ v Budyšinu (nemško Bautzen), ko sva z ženo šla gledat velikonočne procesije, ki so zares nekaj posebnega. Sestavljajo jih sami moški, ki jahajo na konjih v dolgih sprevedih po dva in dva in sicer iz enega mesta do sosednjega, ne da bi se po poti srečali. Oblečeni so v črne frake, z belimi rokavicami in cilindrom na glavi, kar je tamkajšnja moška noša. Iz pušeljca, ki ga imajo v gumbnici, poznavalci razberejo, ali sodeluje kdo prvič pri procesiji, ali je že večkrat bil zraven. Ta tradicija iz-

haja še iz poganskih časov, ko so naznanjali konec zime in začetek pomladi. S krščanstvom je procesija zadobila drugačen pomen. Naznanja namreč, da je Kristus od mrtvih vstal. Zato tudi dobi vsaka skupina, preden gre na pot, od župnika dve cerkveni zastavi, razpelo in kipec vstalega Kristusa. Med potjo prepevajo izključno velikonočne pesmi in neredko je med njimi tudi župnik s štolo vrhu fraka.

Posamezne procesije sestavlja tudi sto in več konj, ki so posebno lepo striženi in okrašeni s pušeljcem na uzdih in štikano pentljo na repu in se blestijo, tudi če je sonce skrito za oblaki.

Odkar je 1989. leta padel berlinski zid, so po daljšem premoru obnovili ta lep običaj in kot v Benečiji se je tudi za Lužiske Srbe Cerkev izkazala kot

najzanesljivejša opora narodne zavesti.

Pred kratkim je ob 750-letnici cistercijskega samostana ‘Marijina Hvezda’ izšla v Nemčiji lepa znamka z dvojezičnim napisom, ki je v redni prodaji na vsakem poštnem uradu. Fotografija kaže procesijo vzdolž obzidja tega samostana.

Nemški avtomobilski klub ADAC je v svojih avtokartah uvedel dvojezična imena glavnih mest na območju Lužiskih Srbov. Bogve, če ima novi evropski duh tudi za nas v zalogi kakšno podobno prijetno presenečenje!

Mirella in Peter Merku

Velikonočna procesija.

Budyšin na praznik.

Eugenia caryophyllus

Bruna Pertot

Nadeli so ji blago zveneče žensko ime. In to po pravici. Kdor je videl to predstavnico mirtovk zeleneti in cveteti kje na Molukah, Madagaskarju ali v drugih tropskih in subtropskih krajih, meni, da je izredno lepa in privlačna. Menjuje listje nepazno, saj je zimzelena rastlina in, ko razpre svoje preštevilne cvetove, zadiši od nje cela pokrajina. Potniki, ki se na ladjah bližajo obali, začutijo njen vonj, še preden zagledajo kopno pred seboj: "evgenia" cveti, cveti rožno ali belo, a vselej omamno.

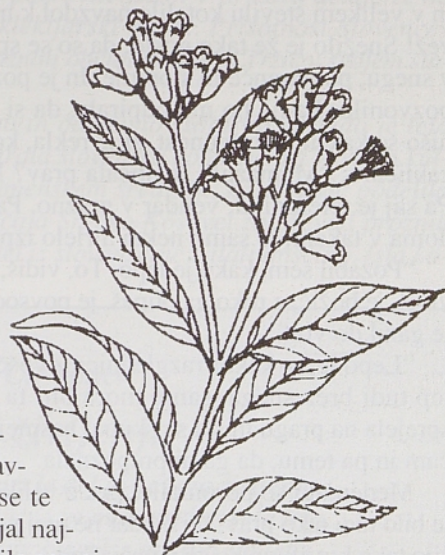
Cveti pa le tisto visoko razvejano grmovje, ki mu je zaupano nadaljevanje rodu in vrste, tisto, ki mu je človek dovolil, da razpre življenje in soncu svoje venčne liste. Vse drugo ostane brez cvetja, ker ga osmukajo človeške roke, ko je še v popju, kar je za rastline, ki so v tistem času na višku moči in lepote, gotovo boleče in kruto.

Toda "evgenia" je potrpljiva, ve, da ko bo leto naokoli, ji bo dano novo popje, morda ji bo takrat le nekaj ostalo; vsekakor, vrsta ne bo izumrla, izpolnjeno bo tudi poslanstvo, ki ji je bilo dano: toliko je vredna, kolikor ga izpolnjuje. In ona služi, daruje to, kar ima, kar se zbira in zgošča v njenem popju in kar človek imenuje eterična olja, rudninske snovi in azotove spojine, dragocene in za življenje važne, vse zadelane in utesnjene v drobnem posušenem popku, ki spominja na počrnel in zarjavel žebliček, zaradi česar so ga naši zamljepisni sosedje poimenovali kar "chiodo di garofano", mi pa nageljnovne žbice, četudi ni z nageljnom niti v daljnem sorodstvu.

"Flores eugeniae", neznatne stvarce in tudi ponižne, samoumevne, pogosto neopažene so, v družbi vanilje, cimeta in kasije, omama in zdravilo, toplina in hladilo, zavito in skrito v prastare jedi, v štrukeljčke in štruklje, v zvitke in torte, v pite in potice, v tropinovec s sto in enim zeliščem, v orehovec in kuhano vino in - kar je za naše kraje in okuse bolj tuje kot ne, v juhe, obare in pečenke vseh vrst.

Pa ni vse le v opoju in okusu, kje neki! Vsa ta čuda imajo nalogo privabiti k mizi tudi takega, ki ne ve, če bi, če ne bi, ki mu ni do obare, ne zvitka in ne do potice in mu moči nevidno hlapijo v nič. Kaj takega še nikoli! Pa vendar. Je tudi pisano, da imajo ti praški (prišli so prav vsi tam z vzhoda) moč varovati telo in pomesti z bakterijami in virusi vseh vrst, pa naj bodo poletni ali zimski, s svojim odločnim stoj, tu je vstop prepovedan!

Recept za kuhano vino s cimtom, sladkorjem in nageljnovimi žbicami se ni mogel poroditi nikjer drugje

kot v glavi le-
karnarja - zdrav-
nika, saj je vse te
snovi uporabljal naj-
prej kot zdravilo za naj-

različnejše bolezni. Nekega dne ga je hotel pripraviti umetnik, to kuhano vino, pa je dodal še vaniljo in med in nastala je sladka zmešnjava, ki še zdaleka še ni prešla v pozabo. Ko pritisne mrz, se še vedno kadi in diši po domovih.

Tudi letos, da, ko nas je zima posipala s snegom že na vsem začetku adventa, ko ne bi še niti imela koledarske pravice. Noben sinoptik ga ni napovedal za obmorske kraje. Toda angeli, ki so tisto jutro bedeli nad tem delčkom neba, so se domislili, da bi bilo še najlepše, če bi belo gorsko odejo potegnili kar dol do morja: "Bodo pa vsaj otroci srečni in nazadnje premnogi ljudje spet najdejo božič samo, če vidijo snežinke in belo vse naokrog," je rekel najstarejši angel in dal ukaz za posip. Ves prevzet je gledal na kraj pod seboj: v nekaj trenutkih je bilo vse kot iz najčistejšega sladkorja in morje v žajbljevo-zelenem brezvetrju se ni ganilo.

Gospe Štefaniji je bilo kar prav, da je tako: ne, nikamor ne pojde, ker je postajalo že nevarno, pa tudi priti bi ne smel nihče po tistih lesketajočih se klancih. Zavladala sta tista zbranost in mir, ko potice, štruklji in keksi rastejo kar sami od sebe, brezhibni, popolni. Z velikim zadovoljnim zamahom se je ovila v predpasnik, postavila na ogenj sladkor in med in, ko je bil kupček presejane moke na mizi in maslo zmehčano in dišave zmlete v prašek, je na dnu klanca uzrla nekaj človeku podobnega, ki se je borilo z metežem, en korak naprej in tri korake nazaj: "Oh, Jezus, zmrzuje! Še to!" je vzdihnila rahlo vznemirjena. "Revež!" Pa je

postal v trenutku tako zanimiv, da si ni mogla kaj, da ga ne bi duhovno podpirala in spremljala pri akrobatskem vzpenjanju v reber. Tako je nenehno potovala od keksov do okna in nazaj in toliko je trajalo to trpljenje navzgor, da je testo bilo godno, ko je ono prilezlo do vrha, a ga je na ovinku spodneslo in mu pobralo iz rok sladki tovor pomaranč in jabolč, ki so se veselo in v velikem številu kotalile navzdol k morju. Ah, revež! Snežilo je že tako gosto, da so se sproti utapljale v snegu, pomaranče in stopinje. In je pozvonilo. Prav pozvonilo. Pa ne bo nič odpirala, da si ne priključ v hišo še kakšno nevšečnost, si je rekla, ko je pri vratih zaklicalo: "Mamaaa!" Je slišala prav? Ni se motila! Pa saj je telefoniral, vendar v prazno. Pa saj ni šel od doma v takem, je samo nekaj mrlelo izpod oblakov!

"Pozabil sem, kako je lepo. To, vidiš, je advent, to, vidiš, je božič, z roko ga otipaš, je povsod, je v zraku," je gazil do vrat.

"Lepo lepo, kakor razglednica z voščili, a božič je lep tudi brez snega, samo mora biti ta pravi", ga je sprejela na pragu in sta se skupaj nasmejala pomarančam in pa temu, da ga ni prepoznala.

Medenjaki so poromali v peč z veliko zamudo, pa je bilo tudi tako prav, saj nikdar ne prej ne potem ne dišijo tako kot takrat ko so v peči. Sproti jih je mati glazirala, zdaj z belo in potem s čokoladno glazuro, ene je posipala z zapečenim sezamovim zrnjem, te je imel on še najrajši, in druge z raznobarnimi kroglicami, cvetkami in sladkornimi kristali. In ni bilo videti kraja tej sladki pisani razstavi, saj je bilo vnukov nič koliko. In tako vsa leta o sveti Luciji, ker je potem treba misliti že na potice, na mah in jaslice z miro in kadilom, ker brez vsega tega jaslice so in niso jaslice, škoda da ljudje tega več ne vedo. Mnogo lepega ljudje več ne vedo.

Odhajal je, ko so se še sušili v dolgih vrstah, okrasila sta jih ustvarjalna roka in toplo srce.

A saj so medenjaki nazadnje samo medenjaki, ponujajo jih vse kuharske bukve in je ni trgovine, ki bi se ne ponašala z njimi. A če jih obrnemo malo po svoje in poleg tistih navadnih jih pripravimo nekaj z ribanim ingverjem, nekaj s sezamom ali celo pehtranom, je to povsem nova pesem, bi rekla gospa, ki jih je pekla.

Pa še dotakniti se jih ni smel, prav kakor takrat, ko je hodil še v šolo, ker je bil advent in, če naj bo tisti pravi, mora biti čas velikih in malih odpovedi. Škoda, da tudi tega mnogi ljudje ne vedo, mnogo lepega več ne vedo. Bodo tem slajši o božiču, ko bodo z medenjaki obdarjeni ne samo on, ampak vsi, ki bodo prišli od blizu in daleč in se zbrali pod okrašenim brinovim grmom.

Potopil se je v belino klanca in željno vdihaval, prepričan, da je še ves prepojen z vaniljo in dišavami, ko je zagledal nad seboj japonsko nešpljo in kalikantus, vsa pokrita s cvetjem in snegom. Naj le sneži, ona dva morata cveteti v adventu in o božiču, pa naj piha burja z metežem ali topli in vlažni južni vetrovi.

Slovenci na Laškem

Karlo Mučič

Slovenci na Laškem so že več stoletij prisotni na teritoriju spodnjega Posočja, ki je tudi skrajni severni del Sredozemskega morja in katerega Italijani imenujejo Bisiaccheria oziroma kraj, kjer so bili bežjaki. Področje je razpeto med dvema pokrajinama, katerima je izmenično pripadalo in je do l. 1954 bilo še zadnji delček Italije, ker v Štivanu se je začelo Svobodno tržaško ozemlje. Na tem teritoriju je več občin: Tržič (Monfalcone), Starancan, Škocijan ob Soči (S. Canzian d'Isonzo), Ronke, Foljan-Sredipolje (Fogliano-Redipuglia), Špeter ob Soči (S. Pier d'Isonzo), Turjak (Turriaco) in Zagraj (Sagrado). Da so Slovenci od vedno tu, dokazuje veliko število toponimov slovenskega izvora in ime raznih vasil/zaselkov, kot npr. Bistrigna, Dobbia, Polazzo, Selc in Zochet.

Etnografske, zgodovinske in družbene značilnosti ter običaji so v tem prostoru podobni, ker je ta prostor spadal 377 let ozemeljsko-jezikovni beneški enklavi, dokler ga ni l. 1797 Napoleon prepustil Avstrijskemu cesarstvu. Sem so vedno hodili bodisi slovenski pastirji iz Košanske doline na zimsko pašo (transumanco) (danes je tu še živ edini in zadnji slovenski ovčar v Italiji), kot slovenski kmeti (tudi ribiči) s Krasa, ker so tu seveda dobili boljši pridelek. Kot zanimive osebnosti iz teh krajev med vidnimi Slovenci v preteklosti lahko omenim 10. ljubljanskega škofa R. Skrliča-Scarlicchio (njegovci starši so bili iz Tržiča), ljubljanskega kanonika Michela Michelija ter celo Trubarja, ki v predgovoru k Evangeliju sv. Matevža v XVI st. pošilja pozdrave Slovincem iz tega konca ter Bezjakom (tukajšnji "Bisiacchi"). Na koncu prejšnjega in v začetku tega stoletja pa, ko so končali železnico in zgradili tržiško ladjedelnico, so se tu naselili v velikem številu Brici in Kraševci (nekateri so postali gostilničarji), nato so prišli tudi slovenski odvetniki, poslovneži, tehniki, mornarji in celo Anton Haus iz Tolmina, ki je kot vojaški admiral vodil in nadziral konstruiranje vojaškega ladjevja. Tudi v športu najdemo Slovence, najbolj znan je bil Ivan Nanut iz Sovodenj, ki je že pod avstro-ogrskim cesarstvom in nato pod Italijo prejel zlato kolajno kot rokoborec v grško-rimskem slogu. Pod Avstrijo so tu pastirsko delovali tudi razni slovenski duhovniki: msgr. Peter Filley (dekan v Špetru ob Soči), Clemente Corsig (v taborišču v Wagni se je zanimal tudi za slovenske vernike in tamkajšnjo slovensko osnovno šolo), mornariški kaplan Ivan Korsič, Janko Kren in Janko

Meizlik (duhovnika v Trziču). Pred prvo svetovno vojno so nastale tu prve slovenske skupine in društva. Tako dobimo Pevsko in bralno društvo, društvo Slovenska šola, društvo Straža in društvo Robida.

Obe svetovni vojni sta negativno vplivali na naše ljudi. Po prvi je Italija s posebnim odlokom omejevala povratak slovenskih beguncev, tako da je tu delovalo do leta 1924 samo društvo "Ljudski oder", ki je bilo včlanjeno v istoimensko društvo iz Gorice. Po drugi svetovni vojni so prenehale delovati ilegalne "slovenske partizanske šole". Skoro dve leti sta trajala društvo Jadran iz Ronk in mogočno trziško društvo Triglav, ker je velik del Slovencev zadnje dni leta 1947, ob priključitvi Laškega goriški pokrajini, odšel v Jugoslavijo (delat v razne ladjedelnice) in nato tudi na Goli otok. Po tem krajevnem eksodusu, po krivicah, ki so nastale med Slovenci zaradi Kominforma in v napetem ozračju, ko so tudi metali bombe proti slovenskim trgovinam, je začel razpad in sledilo je še zaprtje slovenskih osnovnih šol v Ronkah (1955) in Trziču 1956. Te so bile ustanovljene od zaveznikov na podlagi okrožnice št. 4 ZVU, ki je bila objavljena šele dne 15.2.1946 v Uradnem listu. Leta 1957 je izginilo tudi slovensko didaktično ravnateljstvo v Trziču, ki je od začetka bilo trn v peti oblasti. V tistem času se je naselilo v Laško skoro 10.000 istrskih beguncev.

Po hudih časih in po životarjenju v strahu je leta 1964 začel delovati v Ronkah moški pevski zbor Srečko Kosovel, ki je imel važno vlogo pri pobratenju Ronk z Metliko (1968) ter da sta občini Ronke in Trzič z letom 1971 začeli skrbeti za prevoz otrok v vrtec in v osnovno šolo v Doberdob. Društvo je usahnilo leta 1974. Tri leta zatem je starancanska občina podpisala pobratenje z občino Renče, medtem ko so krvodajalci iz Ronk poglobili stike s sorodnim društvom iz Nove Gorice. Leta 1979 je občina Ronke odprla slovenski vrtec, začel je stalno delovati slovenski oddelek občinske knjižnice v Romjanu ter končalo se je dveletno delovanje ronškega športnega društva Iskra. Leta 1980 so nastali skoro istočasno ženski pevski zbor, slovenski posvetovalni komisiji v Javnem tržiškem kulturnem konzorciju in slovenska osnovna šola. Poleg tega so slovenski verniki pridobili še dovoljenje za mesečno sv. mašo v slovenščini v cerkvi sv. Lovrenca v Ronkah. Omeniti je treba tudi, da se v Selcah od šestdesetih let do današnjega dne enkrat letno odvija poletni mogočni in tradicionalni ter dvojezični miting ANPI/IVZPI. Leta 1987 je po skupnem srečanju vseh "političnih" komponent nastalo skupno, neobarvano, povezovalno društvo Jadro. SKRD je prevzelo vse amatersko kulturno in terensko delovanje v Laškem in je seveda začelo akcijo za spoznavanje in povezovanje razkropljenih slovensko-mešanih družin, ki jih je več kot 1000 (tisoč). Med drugim je društvo dobilo sedež od občinske uprave in

sodeluje s to ob vsakoletnih srečanjih s pobrateno občino Metlika in v drugih pobudah, kot pri kulturnih dejavnostih občinske komisije, pri ovrednotenju znanih slovenskih domačih kulturnih oseb (pesnica Liljana Visintin ali že pokojni slikar Stanko Meterc) in pri izvajanju tečajev slovenskega jezika, za katere je dala občina vedno pokroviteljstvo. V društvu deluje že od začetka tudi klekljarski odsek. Prisotnost Slovencev sta uradno priznali občini Ronke in Trzič v svojem statutu (1992).

Pomembno in odmevno kulturno pobudo je leta 1996 organizirala slovenska komisija pri Javnem kulturnem večinamenskem središču, ko je prvič podelila nagrade natečaja Srečko Kosovel za prevod proznih in pesniških del iz slovenščine v italijanščino. Ista ko-

Lina Lavrenčič

Del življenja

*Saj smrt le del je našega življenja,
kot rojstvo in mladost in zrela leta.
Nerad se človek z mislijo zapleta
v smrt zato, ker se boji trpljenja.*

*Mladost smo vendar tudi preživeli,
da ni bila prav lahka, bi trdila,
kaj vse je v naši biti spremenila,
le koliko smo tujega sprejeli.*

*Sprejeli smo, preprosto kar sprejeli!
Že davno smo spoznali bolečino,
prišla je, pa si nismo je želeli.*

*Povsem tako prišlo bo še dejanje,
poslednji del življenja - grenko vino...
Morda pa ne - in lepo bo spoznanje?*

misija nato organizira vsako leto zaključni šolski praznik za osnovno šolo in vrtec iz Romjana. Zanimivo je še, da italijanska osnovna šola Largo Isonzo iz Trziča sodeluje v večletnem načrtu medsebojnega spoznavanja s slovensko šolo Župančič iz Gorice in leta 1994 sta skupaj izdali publikacijo ter videofilm *Mi z vami - Voi con noi*. V letu 1998 so ustanovili še društvo Trzič, ki je vzpostavilo odlične stike z istoimensko občino v Sloveniji. Na ta način nastanejo razne zanimive pobude pod pokroviteljstvom občinske uprave, ki npr. nudi telovadnico v sredini mesta za športno/rekreacijske dejavnosti in celo mestno gledališče za gostovanja Slovenskega stalnega gledališča iz Trsta, ki je v novembru prav tu imelo 105. predstavo znane komedije "Afrika ali na svoji zemlji".

Ljubezen do sebe (II. del)

Bruna Ciani Štekar

Zadnjič smo se pogovarjali o tem, kako pomembno je za človeka, da vzljubi sebe, da bo lahko sebe tudi podaril. Zaustavili smo se predvsem pri telesnem vidiku sprejemanja sebe, nato pa začeli odkrivati, kaj pomeni sprejemati sebe tudi na duševnem področju. Bistvena ugotovitev je bilo dejstvo, da je za človekovo duševno zdravje in za njegovo osebnostno rast temeljnega pomena, da ne odklanja več bolečine in trpljenja, ker trpljenju ni mogoče ubežati. Vredno pa je iskati način, kako naj bi ga doživljali čim bolj pozitivno. Ena možna pot, ki nam jo narekuje krščanstvo, je, da križu ne obračamo hrbta, ker nas bo tako prej ali slej podrl, ampak da se k njemu obračamo in ga objamemo, ker s tem objamemo Kristusa, ki našo bolečino sprejme in nam daje moč, da jo sprejememo tudi sami in jo zato lahko darujemo.⁽¹⁾

Za mnoge nevernike pa tudi kake vernike je tako zadržanje zgolj mehkužno iskanje tolažbe v neoprijemljivem svetu duha. Za tiste pa, ki so svoja srca odprli, da jih je lahko obiskal Duh, ki oživlja, je tak način doživljanja bolečine in trpljenja edini odrešujoči, ker jim pomaga gledati onkraj neposrednega trpljenja, pomaga jim iskati smisel svoje bolečine in krhkosti. Še več, ravno ta krhkost, v katero je pahnen telesno ali duševno oboleli človek, lahko postane zanj milost prerojenja in ponovnega vstajanja. Mislim, da če malo prerešetamo po svojem spominu, bomo verjetno ugotovili, da je moč sprejemanja trpljenja pri trpečih osebah vezana na njihov temeljni pogled na življenje. Človek, ki je v svojo lestvico vrednot na prvo mesto postavil uživanje, uspeh, slavo in denar ter povsem prezrl svojo duhovno rast, bo s težavo sprejel kako nesrečo, ki mu bo nepričakovano podrla vsa pričakovanja in hrepenenja. Hudo bo trpel, za svojo bolečino bo krivil Boga - na katerega se bo morda sedaj prvič spomnil po dvajsetih letih - in mu zameril, da ga je tako kruto kaznoval. Tak človek bo brez pomoči duhovne osebe s težavo užrl smisel svoje bolečine in bo zlahka v njej zakrknil. Človek pa, ki sicer ne zametuje materialnih dobrin, a ki skrbi tudi za svojo duhovno rast, bo lažje prisluhnil globljemu soporočilu trpljenja, pustil se bo od njea poučiti. Edith Stein, ki jo je pred kratkim papež proglasil za svetnico, pravi, da le trpljenje poglobi ljubezen, ljubezen pa osmisli trpljenje, tako da slednje lahko obrodi sad.

Sprejemanje osebnega duševnega sveta, temperameta, značajske naravnosti in sprejemanje bolečine in trpljenja so le nekateri izmed duševnih vidikov znotraj človekove duševnosti, ki človeku določajo njegovo identiteto, podobo o sebi in občutek ustreznosti svoje osebe. V širšem smislu je grajenje pozitivne samopodobe in samospoštovanja odvisno tudi od tega, koliko sprejemem družino, v katero sem bil poklican, kraj, kjer živim, in narod, v katerega sem se rodil. Skratka, da sprejemem in pozitivno ovrednotim skupnost, kateri pripadam. Kajti tudi za te vidike velja isto pravilo: če svojega jezika, kul-

ture, narodnosti "nimam", niso del mene in se jih ne veselimo, vsega tega kulturnega bogastva ne morem z nikomer deliti. Svojega prijatelja iz drugačnega kulturnega in narodnostnega okolja, svojega moža ali ženo in svoje otroke prikrajšam za ves svet občutij, znanja, vedenja, za vse tisto, kar Jože Ramovš imenuje zgodovinsko-kulturno kaščo svojega naroda, v kateri je spravljen osebni in narodni pridelek življenjskih izkušenj. Kar mi je bilo dano, a česar nisem sprejel, ozaveštil in ovrednotil, bo umrlo in jaz bom revnejši, manj ploden, obsodil se bom na večjo duševno sterilnost, ki se je ne bom niti zavedal.

Pojem "ljubezen do sebe" torej ne moremo omejiti zgolj na posameznika, ampak v širšem smislu zajema pojem ljubezni do sebe ljubezen do kulture, kateri pripadam. Zdi se mi, da smo Slovenci, ne glede na to, če živimo znotraj ali izven meja svoje države, bolj skopi z na tak način pojmovano ljubeznijo do sebe in lastnega naroda in kulture. Zdi se celo, da smo zašli v določeno protislovje: danes imamo na razpolago slovenske šole, kulturna in športna društva, celo svojo državo - uresničil se je sen mnogih generacij a se zdi, da je ugasnil žar, ki je gorel v srcih tistih, ki so po vsem tem hrepeneli, se za to borili in darovali svoja življenja. Pred kratkim smo na nekem posvetu o stanju in rabi slovenskega jezika na slovenskih šolah slišali izjavo, da je čedalje več slovenskih intelektualcev, ki imajo sicer visoko izobrazbo, a ki nimajo več v sebi slovenskega duha. Osebo tudi sama opažam, da v ljudeh usiha tisti naravni čut pripadnosti svojemu narodu in kulturi, ki so jo s težavo gojili naši predniki. Zdi se nemogoče, vendar kaže, da je z znanjem, s širjenjem znanja in poseganjem po svetovnem znanju - po tuji učenosti bi rekel Prešeren - v nas zamrlo srce, ki je bilo preprosto navezano na svoj izvor. Zgublja se čustvena navezanost na svoj jezik, kulturo, navade, način razmišljanja, vsega svojega ne znamo več opaziti in ne vrednotiti, zgubljajo se pristne vsebine naše domačnosti: navezanost na svojo zemljo, na svoje tradicije, navade in običaje, ki sedaj plahnijo pred komercialnim vsiljevanjem tujih praznovanj. Hote ali nehoti smo se odpovedali svojemu duhovnemu domu, ker smo ga mogoče izvotlili: dom brez ljubezni je prazna hiša. Naši srednješolci npr. že vsi vedo, kaj je Halloween in ga praznujejo v diskoteki, vprašanje pa je, če vedo, da je to keltski verski običaj, ki so ga praznovali na predvečer vseh svetih ali vahtov. Ne mislim, da bi morali vse tuje oblike praznovanja zavračati, a opažam, da zelo radi takoj sprejemamo, kar ni naše. Z isto naglico pa takoj odvržemo, kar smo imeli, kar je bilo pristno našega. Vzrok za tako ravnanje je po mojem mnenju v nesprejemanju sebe, v nesprejemanju svoje narodnostne, kulturne in jezikovne določenosti, morda v nesprejemanju svoje maloštevilnosti, v zavračanju lastne identitete iz pomanjkanja ljubezni. Sprašujem se, ali bomo angleškim in drugim turi-

stom vsi zadovoljni povedali, da tudi mi praznujemo Halloween? Kaj bomo pa odgovorili, ko nas bodo vprašali, kaj pa imamo pokazati svojega? Najbolj je zanimiv tisti človek, ki je izvirna osebnost, prav tako je zanimiv narod, ki se od drugih ločuje zaradi svojega jezika in kulture, običajev, duha razmišljanja in čustvovanja, zaradi umetniških in znanstvenih stvaritev, ki jih je bil sposoben ustvariti prav zaradi svoje enkratne določenosti. To ga dela izrednega in zanimivega, ker s svojo izjemnostjo prispeva k bogastvu in raznolikosti stvarstva in človeštva. Prav zaradi različnosti in raznolikosti je narava in človek v njej zanimiv, drugače bi bil svet dolgočasen. Večkrat sem že omenila, da prepogosto razmišljamo izključujoče: če sem navezan na svoj jezik in kulturo, pomeni da sem zaprt nacionalist in da ne sprejemam drugih, v resnici je res ravno obratno, le kdor je zadovoljen in vesel, da je Slovenec, se ne sramuje, da pripada majhnemu narodu in si prizadeva bolje spoznati korenine svojega naroda in kulture, bo resnično odprt do drugih in bo Neslovencu z veseljem posredoval ne samo vedenje o lastnem narodu, ampak tudi prisrčnost in ljubezen, v katero bo to vedenje ovito. Z isto ljubeznijo pa bo znal prisluhniti tudi kulturni dediščini drugih narodov.

Zdravo sprejemanje svojega naroda gre po istih fazah kot sprejemanje sebe: prej ali slej pride tudi do trezne avtokritike. Kot pri sebi tudi pri svojem narodu je treba sprejeti dobre in slabe strani in jih oviti v hudomušno ironijo, kdor se sebi namreč ne zna smejati, je navadno neobjektiven in zapade v pretiravanje in zablode, ki škodijo njemu samemu in skupnosti.

Zakaj se Slovenci v zamejstvu kar naprej asimiliramo, tudi če nas v to, vsaj navidezno, nihče ne sili? Morda je eden izmed možnih odgovorov tudi ta, da se nimamo radi, da nas nihče ne potrjuje v naši bivanjski stiski, ko moramo biti vedno v obrambni drži in nas to prej ali slej utruja. Nihče ne nosi z nami bremena nesprejetosti, niti matična država, katere prebivalci prav tako trpijo zaradi kroničnega pomanjkanja ljubezni do sebe. Anton Trstenjak je nekoč zapisal klic: "Slovenci, ne uničujmo sami sebe!" Zdi se, da smo za take pozive gluhi. Nimamo radi sebe, ne Slovencev drugačnega prepričanja, nimajo nas radi sosedje, ki se nas bojuje, ker se bojijo zase in za svoj obstoj. Kako smo vsi skupaj ranjeni in potrebni, da bi nas kdo ljubil!

Nekateri pravijo, da so za asimilacijo krivi mešani zakoni. Osebnost mislim, da le v primeru, da slovenski partner ni osveščen in ni ovrednotil sebe in skupnosti, kateri pripada, skratka, ki nima sebe rad. Ljubezen do sebe in naroda nam v prvi vrsti izkazujejo starši, pozitivne vsebine bi nam morala posredovati šola, na koncu pa mora vsak človek še osebnost sprejeti in ljubiti sebe in ljudstvo, iz katerega izhaja. Edino tako je res duševno zdrav in svoboden, da na svojo kulturno podlago vgradi še druge jezike in kulture. Psihologinja Jana Hosta je na nekem skavtskem srečanju pred leti povedala, da Slovenci najbolj trpimo, ker nismo sprejeti in se ne sprejemamo, dejansko pa je edina rešitev za preživetje našega naroda in posledično manjšine v tem, da na naših tleh zraste čim več ljudi, ki bodo že od malega čutili in sproti uzaveščali, da so sprejeti in ljubljani, ki bodo čutili, da so vredni, da živijo. Edino tako bodo postali namreč resnično ustvarjalni, ker se ne bodo celo svoje življenje

ukvarjali s svojimi ranami. Taki ljudje bodo notranje bolj trdni, pozitivno samozavestni in istočasno odprti do bližnjega, ker se ne bodo čutili ogrožene.

In tu se krog sklene: taki ljudje lahko zrastejo edino v ozračju pristne in brezpogojne ljubezni, v družinah, kjer sta se mož in žena pripravljena darovati drug drugemu in ki sprejemata tudi žrtev, ki je povezana z odpovedjo sebi zaradi drugega, včasih partnerja, včasih otrok... Osebnost mislim, da se je treba za kaj takega učiti vse življenje, zastaviti je treba svoje življenje za to, da bo med nami več ljubezni in sprejemanja. Prepričana pa sem, da so za tako življenjsko šolo in tak izziv odprti tisti ljudje, ki so v sebi prebudili tudi svojo duhovno razsežnost in jo sprejeli. To pa pomeni, da so sprejeli Ljubezen, ki jim postane vir moči za premoščanje ovir in težav. Danes se namreč človek preko psihologije in zdravstva počasi uči sprejemati in ljubiti sebe na telesnem in duševnem področju, bolj malo pa se uči sprejemati sebe na duhovnem področju. Nekateri so duhovno razsežnost zadušili in živijo samo v območju duševnega - čustvenega in umskega - in telesnega. Spet drugi pa slišijo klic Duha, so pristni iskalci, a ga iščejo vsepovsod, še najmanj pa v krščanstvu. Drugih ponudb je resda veliko, od vseh vzhodnjaških ver do novih sinhretističnih religij in filozofij, ki obljublajo osvoboditev vseh spon, v katere naj bi bil ukleščen človek. Te nove vere in filozofije t.i. nove dobe so tudi zelo glasne in jih njihovi voditelji znajo dobro tržiti preko interneta, revij, filmov, osebnega prepričevanja od hiše do hiše itd. Te nove vere pa so pogosto podobne psihološkim treningom ali psevdoduhovnim ideologijam, ki človeka rade zaslepijo, tako da ga vodijo v odvisnost od posameznih voditeljev sekt. Zdi pa se, da so take nove oblike "duhovnosti", duhovnosti brez Boga, lažje sprejemljive kot pa vera v osebnega Boga, ki s človekom stopa v odnos in z njim hodi skozi življenje. Vera v Boga, ki ne posiljuje, a le čaka, da mu človek odpre svoje srce, da se naseli v njem in ga napolni s svojo ljubeznijo. V krščanskem smislu pomeni namreč duhovno življenje življenje v Svetem Duhu in s Svetim Duhom, "ker je božja ljubezen izlita v naša srca po Svetem Duhu, ki nam je bil dan" (Rim 5, 5).⁽²⁾

Morda bi se morali verni laiki in pa duhovniki na našem področju zamisliti in skušati biti z božjo pomočjo res bolj Kristusovi v vseh oblikah vsakdanjega življenja. Pokazati bi morali pot vsem pristnim iskalcem, kako stopiti do živega, osebnega Boga. Opuščati bi morali nerganje, kaj vse gre narobe, in malo manj grajati tisto majhno skupnost vernikov, ki še prihaja ob nedeljah k maši. Ponujati bi morali ljudem duhovno hrano, ki jih bo oživljala, da bodo res mogli biti privlačni za svet. Edino tako bo življenje vernikov v drobnih vsakdanjih stvareh bolj prežeto s Kristusovo ljubeznijo. Kako pa naj drugi vidijo, da je naš Bog Bog ljubezni, če to ne postane vidno v vsakdanjem življenju kristjanov?

Kot pravi ruski filozof Vladimir Solovjov, edino v konkretnem svetu uresničena, utelešena ljubezen izžareva lepoto in duha, ki sosedu ali tujcu spregovorita o krščanskem Bogu.

⁽¹⁾ prim. Jo Croissant, Ženska - duhovniško srce, Župnijski urad Ljubljana - Dravljce, 1998

⁽²⁾ Tomaž Špidlik, Osnove krščanske duhovnosti, Slomškova založba, Maribor 1998, str. 11

III. nagrada na literarnem natečaju Mladike

PREVARA

V luninem ščipu srebrnem,
nizki oblaki pregnani,
v kopah po svodu modrine
vozijo se presijani.

Spotjo ostirajo zvezde
drobne in daljne. Za šalo,
drug pripodi se oblaček,
hitro spusti pregrinjalo,

iskro zagrne svetlečo,
novi očesce odkrije...
V igri varljivi jih čutim,
vonjam pomladne norčije.

SRCE

Mnoge delce mojega srca
vzeli so s seboj,
dragi, ki odšli so tja
vse predolgo pred menoj.

Nekaj delcev svojega srca
tukaj bom pustila,
ko še sama pojdem tja,
živim, ki sem jih ljubila.

TRGOVANJE

Nihče kupil ni življenja!
S popkovino smo ga pili:
Bogatini, siromaki,
po spočetju so enaki.

Nihče kupil ni življenja!
Dar je, ki smo ga dobili:
Pametnjaki in bedaki
so po rojstvu si enaki.

Nihče kupil ni življenja!
Vsi ga bomo izgubili:
Krhki, nežni in silaki,
so v smrti si enaki.

Rojstvo je in smrt: Življenje.
Smrt: življenja je poguba.
Rojstvo: k smrti potovanje -
čas med njima: trgovanje!

BISERI

Skrita školjka naj ostane
z dna morja ljubezni moje,
skrite rane, ki zadane,
dale so dragulje svoje.
Beli mavrično žarijo,
kakor biserni pogledi,
o lepoti govorijo
v meni znani le besedi.
Če bo treba, podarijo
mi moči v vsakdanji bedi.

SPOMIN

Z mislijo pri opravih vsakdanjih,
hodim po malo obljudeni cesti
proti drevesu, ki zmore me zvesti:
Tole drevo je iz časov nekdanjih!

Jata spominov: začutim toploto
neke jeseni, in dvojne korake
slišim po pesku in spomnim se vsake
črke, ki padla je v tiho samoto.

Čutim prelesti besed govorjenih,
zmedo srca, ki je vsaki verjelo,
upe, v dvojno prihodnost veselo...
Klonem pod silo reči obnovljenih.

Vse je kot prej, ni se nič spremenilo,
dalje hitim proti cilju vsakdana,
nič več spominom nekdanjih predana -
znova je nekaj v nič potonilo.

ZDRUŽITEV

Pogled se, kot bosa stopinja
previdno je dvignil
do mojih oči.
Nasproti sva stala.
Tonilo je vse okrog naju,
le čas je tiktakal -
in merila svoje moči.

Našli sta se dve polovici,
z dlanjo v dlaneh prestopili
sta prag, kakor luč -
sledita stopinjam bogov.
Dveh src srečni vrisk je
vesolje napolnil:
Sesul se je svet in rojeva se nov!

POTRTOST

Krilatec ljubezni še biva v meni,
le zložil si svilnate je perutnice,
na tleh obležala sta lok in puščice,
potrto, za nobeno se stvar več ne zmeni.

Z dlanjo si podpira glavo kodrolaso,
in modrozeleni in zlati spomini,
kot ptice zgubljene drhte v tišini,
ko sedajo trudne na pustnato jaso.

KROG

Blagor nevednosti prvih korakov,
vodi brezskrbno iz kroga središča
proti razdalji usodnih razmakov.

Vedno obrnjeni v kroga sredino:
srca so tam in ljubezni žarišča,
duh je, ki kleplje razuma ostrino.
Vsi smo zavzeti nad čarom življenja
v delu, kjer vpliv je moči izenačen,
da ne zaznavamo Zemlje vrtenja.

Sila, iz kroga bežeča, nas biča,
varnosti rob je vse bolj prekoračen...
Vse bolj oddaljeni - bliže smo Niča!

RIŽARNA

Iz opečnega zidu strmijo
prazna okna v veličastne stene
sivega betona. Duša vene
mi nad tem, kar kamni govorijo.

Stala sem v smrti katedrali,
kjer ljubezni gosli so igrale,
kjer obupa orgle so bučale
in trpljenja flavti sta jokali.

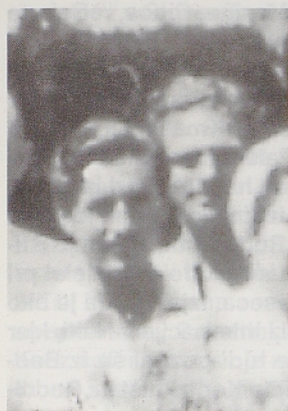
Sredi celic, komaj da sem stala,
tesnih, kakor da so že grobovi,
z drobnimi, človeških rok sledovi,
sem na zidu oporoko brala.

Tam in tod ljubezen so pustili,
ki kot žrtev so jo darovali
črni maši v tej katedrali
smrti, ne da koga bi rotili.

Danes, med visokimi zidovi
lahen piš zavel v dvorišče,
mrtev list ponesel čez svetišče,
da srce prevzeli so strahovi.

Tigrovec in padalec (II. del)

Ivo Jevnikar

Alojz Knez (levo) in Miloš Adamič, detajl skupinske slike, posnete poleti 1943 v Kai-ru. Oba sta se 18. septembra 1943 s padalom spustila k partizanom na območju Čepovana.

Na tem mestu se iz prejšnje številke Mladike nadaljuje objava zapisnika o zaslišanju koroškega tigrovca in medvojnega padalca, nato pa partizana Alojza Kneza, ki ga je dala aretirati III. sekcija Ozne pri IX. korpusu v Trnovskem gozdu. Sestavljen je bil 25. oktobra 1944. Naslednjega dne je Knez, ki je bil takrat star 26 let, ušel stražarjem, o čemer je bil govor tako v 8. kot v 9. številki Mladike.

V prvem delu zapisnika je Knez pripovedoval o svojem članstvu v mladinski komunistični organizaciji in o sabotažah v Avstriji v zvezi z znanima tigrovčema Ferdom Kravanjo in Justom Godničem.

Just je dobival literaturo od nekega Danila Zelena prek Bertota iz Beograda,⁽¹³⁾ nakar jo je donášal na Jesenice tov. Kravanji. Med literaturo komunistične vsebine je bilo tudi precejšnje število letakov z vsebino o ponovni ustanovitvi avstro-ogrske monarhije. Iz Ljubljane sta se premaknila Knez in Just v Novo

mesto. Tudi tukaj jima je bilo preprečeno kakršnokoli delovanje, zato sta se premaknila v Gorjance, kjer sta ostala šest tednov. Hrano jima je donášal neki Jazbec, pri katerem je imel Just poznanstvo. Po šestih tednih sta dobila vezo z Beogradom. V Gorjance sta prišla neki detektiv, katerega do takrat ni poznal, in gospa Potočnik, stanujoča v Beogradu, nekoliko nižje od Kraljevega trga.⁽¹⁴⁾ Naslova se ne more spomniti točno. Pač pa se spominja, da je imela ulica ali trg francosko ime. Gospe Potočnikove tudi do takrat ni poznal. Z njima so se odpeljali iz Gorjancev z limuzino v Zagreb, kjer so se preložili na vlak in odpeljali v Beograd. Pri gospe Potočnikovi so se sestali Berto, ki je bil šef sabotažne skupine. Berto je tudi tukaj stanoval. Sestal se je tudi Danilo, ki pa je stanoval na raznih mestih v Ljubljani. Danilo je bil pomočnik Berta. Prisotni so bili tudi Just, gospa Potočnikova in Knez. Berto je imel zveze s Sofijo (rusko poslaništvo), za kar mu je povedal Ferdo Kravanja. Berto je opravljal več funkcij, ali ne ve, kakšne. Berto ali Berti, kakor so ga nazivali, je pisal tudi zgodovino Slovenije, istočasno pa sestavljal članke za literaturo, katero so pošiljali z Jesenic v Avstrijo. Za Bertija ne ve, če je bil partijec. Po poklicu je tehnik. Organizacija sabotažne skupine z Bertom in Danilom, v kateri sta sodelovala tudi Just in Knez kot manjša vodilna funkcionarja, je imela namen na vsakem koraku škodovati fašistični

Nemčiji. Podatke o Bertiju je izvedel od gospe Potočnikove.

Pri gospe Potočnikovi je ostal le 8 dni. Izjavlja, da se je skrival pred našimi oblastmi in da mu je bilo vsako delo onemogočeno. Ves čas, odkar je pobegnil iz Avstrije, ni vršil drugega posla kakor le sodelovanje v sabotažni skupini. Ker se ni mogel več skrivati pri gospe Potočnikovi, ga je Berti poslal k državnemu vojvodi advokatu Dimitrijeviću Dušanu - Duletu.⁽¹⁵⁾ Dimitrijević je bil antikomunist. Berto je Knezu naročil, predno je odšel k Dimitrijeviću, naj reče, da se sploh ni udeleževal ali zanimal za politiko. Dimitrijević je mnogo posečal kraljevski dvor in obiskoval ministre in se poleg tega bavil s kontrašpijonažo proti Nemcem. Poleg tega pa se je bavil z vsemi emigranti, ki so prihajali ali odhajali iz Jugoslavije. Njim je dajal potne liste za potovanje v razne države. Knez trdi, da se je pri Dimitrijeviću le skrival. Pri njem se je zadrževal tri tedne. Trdi, da mu Dimitrijević ni nalaгал dela. Z njim se je le vozil na luksuz po Beogradu, ga spremljal večkrat v kavarno pri Srbskem carju, kjer so bili na hrani večinoma vsi ministri, nato ga je spremljal v Pančevo, Avalo, hotel Evropa itd. Dimitrijević je lovil razne nemške špijone, ki jih je beograjska policija iz zapora spuščala pod drugimi imeni. Knez trdi, da je nekatere take špijone Dimitrijević sam predal beograjski policiji, ali ker je bil voditelj policije petokolonaš, je take ljudi izpustil. Knez sam je večkrat sodeloval pri akcijah na izpuščene nemške špijone, ki jih je Dimitrijević lovil na lastno pest. Več ne ve. Knez je tudi dobival denar od gospe Potočnikove, kateri je najbrž dajal denar Berti in Danilo, zato ker je sodeloval predčasno v sabotažni skupini. Izjavlja, da se s partijo ni mogel povezati, ker mu je bilo vsako kretanje po mestu onemogočeno, pač pa da je Dimitrijević skrbel, da ga niso dobili. V času bivanja pri Dimitrijeviću se je tudi spoznal z ministrom Gavrilovićem⁽¹⁶⁾ in njegovim sinom Aleksom, s katerim se je tudi večkrat zabaval. Včasih se je pri Gavriloviću zadržal več dni. Tja ga je pošiljal Dimitrijević z namero, da ga ne bi odkrili, ter ga pred-

stavil kot saboterja v Avstriji. Trdi tudi, da je včasih, če je bilo potrebno, prijel za kako delo pri ljudeh, kjer se je nahajal, npr. čiščenje sob, polaganje tepihov itd. Ali to samo momentalno. Drugače sploh ni vršil nobenega posla. Po treh tednih bivanja pri Dimitrijeviću ga je ta odpeljal v Niš oktobra 1940 k nekemu polkovniku, katerega imena ne ve. Trdi, da se je skrival. Skrival se je 10-14 dni, nato je prišel ponj Dimitrijević in ga odpeljal najprej k sebi na dom, nato pa k dr. Kremlju v Zlatibor, predsedniku delavcev v Užicu. Tu se je skrival pet tednov brez posla. Predstavljen je bil kot saboter. Od tu ga je odpeljal Dimitrijević po petih tednih nazaj h Gavriloviću, kjer zopet ni nič delal, marveč se je le zabaval s sinom Aleksijem. Od Gavrilovića se je vrnil okoli božiča 1940 nazaj k Dimitrijeviću, kjer zopet ni nič delal, marveč se je le skrival. Tukaj je ostal do razpada Jugoslavije. Prve tri tedne bivanja pri Dimitrijeviću so ga še obiskovali Berto in Danilo ter gospa Potočnik. Po treh tednih so se te zveze prekinile za vedno.

Ob kapitulaciji Jugoslavije je dobil angleški in poljski potni list za potovanje v Egipt. V Egipt ga je Dimitrijević hotel poslati že januarja 1941, pa ni hotel iti. Takrat sta tudi odšla iz Beograda Rudolf in Čok,⁽¹⁷⁾ s katerima se je tudi spoznal v Beogradu potom Dimitrijevića. Knez izjavlja, da ga je Dimitrijević poslal 7. aprila ponovno proti Egiptu z nalogami, da se bo že lotil kakega posla. Pripomnil je tudi, da je bilo v Beogradu za časa njegovega bivanja pri Dimitrijeviću okoli 3.000 nemških špijonov in še raznih drugih narodnosti v mestu. Prav tako izjavlja, da je bil v popolni oblasti Dimitrijevića. Dule Dimitrijević je bil tudi velik nacionalist. Knez se je v času svojega pustolovstva naučil govoriti prav dobro nemško, srbohrvatsko, angleško, francosko, slovensko in delno arabsko.

Pred odhodom iz Beograda v Egipt je doživel v mestu tudi nemški letalski napad. Nato je odšel z nekim poljskim pilotom, Janom, emigrantom, skozi Jugoslavijo, Grčijo v Carigrad. Knez je imel nalog, da se javi na angleškem poslaništvu, kjer sta bila tudi Rudolf in Čok, ali se ni hotel, marveč je šel raje s Poljakom na poljsko poslaništvo, kjer je bilo že več Poljakov emigrantov, ki so nameravali oditi v angleško letalsko šolo, kateri bi se tudi on pridružil. Poljaki ga pa niso sprejeli, rekoč, da ni Poljak, zato je odšel sam preko Ankare, Mesine, Cipos,⁽¹⁸⁾ Beiruta v Haifo. Iz Haife so odpotovali poljski piloti naprej v Egipt, dočim je on ostal v mestu. Angleži so ga aretirali in je bil tri tedne v Haifi interniran. Smatrali so ga za nezanesljivega elementa. Kmalu po aretaciji pa je izvedel, da je prišel v Palestino minister Simović,⁽¹⁹⁾ kateremu je telegrafiral, naj uredi pri jugoslovanskem poslaništvu, da ga izpustijo. Ker se je pa na tem poslaništvu nahajal že Rudolf in Čok, ga je Rudolf spravil iz internacije na svobodo in je delal pri njem v pisarni dva in pol meseca. Izjavlja, da je bilo mogoče vsakomur javljanje iz internacije v Haifi, kjer je bil on. S Simovićem se je tudi poznal še iz Beograda, ko je bil pri Dimitrijeviću. Ker se nista z Rudolfom popolnoma razumela, je odšel v Jugoslovansko vojsko, ki se je zbirala na angleškem ozemlju v Egiptu. Pravi, da sta bila Rudolf in Čok velika antikomunisti, radi česar je tudi on od njiju odšel. V novo formirani jugoslovanski vojski pod angleškim vodstvom je bil tri mesece. Postal je podporočnik. Po treh mesecih je bil degradiran, ker da je deloval za komunistično partijo, vsled česar ga v vojski niso mogli videti. Nato je odšel nazaj v Palestino, kjer je bil šofer pri Rdečem križu, kamor je bil premeščen od Angležev. Pravi, da je tam iskal veze s centrom partije in da jo je tudi dobil. Imen pa ne ve od nikogar. Kot

šofer pa je izvedel, da je mogoče vstopiti v aviatičarsko šolo, kamor se je javil za motorista ali fitterja, kakor pravijo Angleži. To je motorist ali mehanik na avionih. Šola je bila v Kasvaritu ob Sueškem pre-

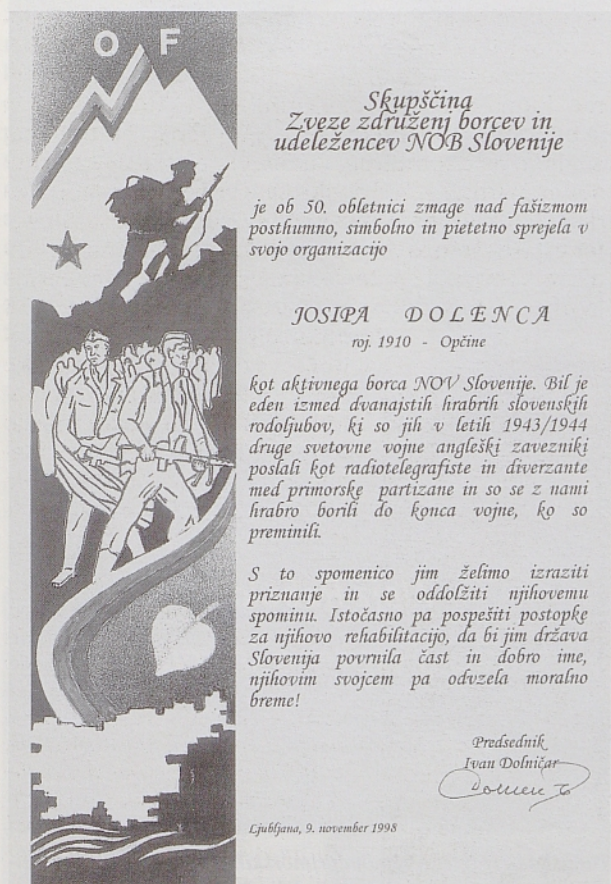
Skupinska slika pred vilo v Kairu, kjer so se vežbali slovenski padalci skupine ISLD, skupno z oskrbniško družino Merljak, posneta poleti 1943. V poševnih vrstah od spodaj navzgor so na levi: Marica Merljak, Ivan Volarič, Josip Dolenc, angleški narednik Campbell, še en angleški narednik; na desni: Ciril Kobal, Zoran Pišot, Olga Merljak, Ivan Mikuž, Franc Mezgec, Ivan Merljak, pred stebrom Alojz Knez, desno od stebra Miloš Adamič, v ozadju na terasi neznan rodezijski vojak.

kopu, ki je trajala šest mesecev. Rudolf ni dovolil oz. ga je nagovarjal, da v to šolo ne bi odšel.⁽²⁰⁾

V šoli se je učil radiotelegrafijo, spoznavanje nemškega orožja, plavanje, vse panoge športa, streljanje z brzostrelkami, boks (jiu-jitsa se ni učil, čeprav je precej vešč v tem športu), učil se je angleškega jezika, mineralstva, najrazličnejših načinov sabotaže, šifriranja skupaj z radiotelegrafijo, učil se je tudi skakanja s padali. Kurza pa ni popolnoma dokončal, ker je pred zaključkom odšlo večje število padalcev v Slovenijo, kamor je on imel željo čim prej priti, zato se je tudi javil. V tem kurzu je bil le tri mesece. Poleg tega kurza je bil še neki drugi kurz, ki se je začel že februarja 1943, na katerem so bili Rado, Niko, Miloš, Širca, Simčič, Šuligoj, Ivo itd., ki so se vežbali za sabotaže.⁽²¹⁾ Po treh mesecih življenja v kurzu mu je prinesel pozdrave neki Medlek,⁽²²⁾ doma iz Primorske, ki je bil tudi na tem kurzu, pozdrave iz Kaira, ter pripomnil, zakaj ne pride več v Kairo k Dolencu, ki je bil v službi pri Millerju, kateri je imel EL-SIEDI in inteligens servis v Kairu.⁽²³⁾ Z Dolencem sta se spoznala v Palestini, ko je bil v bolnišnici, ko je bil Knez šofer. Zato se je napotil k Dolencu, ker je upal, da se mu bo s pomočjo njega napravila prilika za

odhod na slovensko ozemlje s padalci. V angleški vojski, to je na kurzu, so dobivali 18 funtov plače. Napotil se je v Kairo v mesecu juniju 1943 in se javil pri Dolencu, ki se je mnogo zadrževal pri Millerju in je bil najbrž tudi v njegovi službi, to je pri ISLD ali pa pri Intelligence Servicu. Takrat sta tudi prvič govorila z Millerjem. Knez se ni hotel točno izraziti, kaj pomenijo kratice ISLD, pojasnil pa je, da ima Intelligence Service službo vojaške tajne policije v kolonijah. Z Millerjem sta govorila o Koroški in Avstriji, gledala karte, nakar se je vrnil v kurz. Po osmih dneh je dobil od Millerja pismo, da lahko prestopi v njegovo službo. Millerju so tudi odgovarjali vsi padalci za svoje delo, ki so odšli takrat v Jugoslavijo. Knez je stopil takoj v Millerjevo službo in je imel takoj 18 funtov plače. Ko je pa odšel 18. sept. 1943 v Slovenijo, pa je dobil po 40 funtov plače. Pogodila sta se, da bo pustil plačo vloženo pri Millerju, nakar bi znesek po končani vojni dvignil. V slučaju, da bi bil ubit, pa bi dobili denar bratje in sestre. V Slovenijo je odšel z nalogo, da ugotovi predmet premikov nemških vojakov in o tem poroča Millerju. Ker pa je bil on še nevešč popolne radiotelegrafije, je dobil k radioodajniku še tov. Miloša Adamiča in še nekaj drugih tovarišev, s katerimi je odšel v Slovenijo. Adamič je doma iz Škrbine ali Čavine pri Trstu. Skupina padalcev, ki je odšla takrat na naše ozemlje, je prejela v gotovini 75.000.- lir in v zlatu 20 cekinov (vsi isto vsoto).⁽²⁴⁾ Denar so dobili dan pred odhodom. Pri Millerju se je spoznal z nekim Clarkom, ki je prišel v pisarno. Pri ISLD pa je poznal nekega Sirc Alojzija.⁽²⁵⁾ Ko mu je Miller zadal naloge pred odhodom v Slovenijo, je bil poleg tudi Dolenc. Knez pravi, da se z Dolencem nista razumela prav dobro, ker je ta držal s profesorjem Rudolfom. Bil pa je vseeno hvaležen Dolencu, da se je mogel vrniti v Slovenijo.

(se nadaljuje)

V skladu s sklepi ob proslavah in srečanjih ob 50-letnici konca druge svetovne vojne je Zveza borcev novembra odposlala svojcem pomorjenih primorskih padalcev posebne diplome s priznanjem za njihovo delo. Na preslikavi listina v spomin na Josipa Dolenca.

Opombe

¹³⁾ Danilo Zelen (1907-1941) in Albert (Berti) Rejec (1899-1976) sta bila vodilna predstavnika Tigra, ki ju tu ni treba posebej predstavljati.

¹⁴⁾ O Angeli (Eli) Potočnik, roj. Grad, je več podatkov v oznovskih zaslusanjih Alberta Rejca iz leta 1945 v Beogradu, ki jih je objavila njegova vdova Tatjana Rejec (Albert Rejec - Tone Črnač - Jože Vadnal, Pričevanja o Tigru, Slovenska matica, Ljubljana 1995; v nadaljnjih opombah: Rejec). Potočnikova je bila uradnica v uradu Ujka v Beogradu, ki je bil na zunaj trgovsko podjetje, v resnici pa ga je leta 1940 ustanovilo jugoslovansko notranje ministrstvo za protibevševalno delo. (Ferenc, 87 in sl.; Rejec, 33 idr.) O Knezovem skrivanju pred jugoslovansko policijo in sploh o njegovi vlogi pišeta tako Ferenc kot Rejec (ki ga dosledno imenuje Lojze), nekaj podatkov pa je tudi v najnovejši knjigi Domovina, kje si? - Zbornik ob stoletnici rojstva Alberta Rejca (1899-1976), ur. Branko Marušič, Goriška Mohorjeva družba, Gorica 1998.

¹⁵⁾ Odv. Dušan Dimitrijevič - Dule (1881-?) je bil poslanec stranke Savez zemljoradnika in je ustanovil Zvezo slovanskih emigrantov, ki je pomagala zlasti Poljakom, ki so bežali izpod nacistične oblasti. (Rejec, 33.)

¹⁶⁾ Dr. Milan Gavrilović (1882-1976) je bil v letih 1938-1945 predsednik Saveza zemljoradnika, od julija 1940 do maja 1941 jugoslovanski poslanik v Moskvi, pozneje član vlad v emigraciji.

Primorski fantje, bivši italijanski vojaki, ki so jih zajeli Angleži in so se prostovoljno javili v jugoslovanski gardni bataljon, v taborišču v egiptovski puščavi.

¹⁷⁾ Prof. Ivan Rudolf in dr. Ivan Marija Čok sta v tej rubriki dovolj znana, da ju ni treba predstavljati. Najnovejši zbornik o Albertu Rejcu pa ponovno postavlja v ospredje vprašanje, ali sta bila pripadnika Tigra. V zaslišanjih Rejec to zanika, iz nekaterih britanskih dokumentov pa se zdi, da so Britanci gledali na Rejca, Rudolfa in Čoka kot na pripadnike ene in iste ilegalne organizacije.

¹⁸⁾ Mogoče Ankare, Mersina, Cipra.

¹⁹⁾ Gen. Dušan Simović (1882-1962) je bil takrat predsednik jugoslovanske begunske vlade.

²⁰⁾ Dr. Ferencu je Knez drugače razlagal številne prigode in premike po Bližnjem Vzhodu. Med drugim mu je povedal, da so ga v Haifi aretirali, ker je imel pri sebi samokres, in da mu je ravno Rudolf pomagal v britansko letalstvo. (Ferenc, 261-262.) Iz omenjene pripovedi tudi zvemo, da je iz letalstva na pobudo Josipa Dolenca prestopil med bodoče primorske padalce. V zapisniku, ki ga tu objavljam, sta letalska in specialna šola čisto pomešani. Za zasliševalce je Knez verjetno zmanjševal pomen stikov, ki bi ga očitno v času preiskave hudo bremenili.

²¹⁾ Tu in pa v nadaljevanju besedila je spet nekaj zmešnjave v datumih in imenih. Kot je bilo v tej rubriki večkrat zapisano, sta padalce ločeno vežbali dve britanski posebni službi: ena skupina se je oblikovala pri SOE (Special Operations Executive), menda dve zaporedni skupini pa je pripravila ISLD (Inter-Services Liaison Department, kar je bilo krajevno kritje za klasično vojaško obveščevalno službo MI6 ali SIS). Knez je sodil med padalce, ki jih je v sodelovanju s prof. Rudolfom izvežbala ISLD. Mednje so izmed naštetih v zapisniku sodili še Rado (Radoslav Semolič), Niko (Nikolaj Sever), Miloš (Miloš Adamič) in Širca (Leopold Širca), medtem ko so Simčič (Stanislav Simčič), Suligoj (Cvetko Suligoj) in Ivo (Ivo Božić) spadali pod SOE. Prvi trije so poleti 1945 v Sloveniji izginili, Širca se je ponesrečil decembra 1945, zadnji trije pa so preživeli in se še

danes trudijo, da bi se krivice poravnale in da bi se na pogrešane in padle bojne tovariše ohranil časten spomin.

²²⁾ To ime se v ostalem gradivu o padalcih ne pojavlja.

²³⁾ ELSIEDI je očitno zapisnikar zabeležil namesto ISLD, "intelligence servis" pa namesto Intelligence Service, kar je bilo v Kairu eno in isto (gl. opombo 21), Miller pa je bil v resnici škotski major James Miller, ki je bil odgovoren za skupino slovenskih padalcev pri omenjeni službi. V nadaljnjem besedilu zapisnika sem te napake popravil, čeprav je morda Knez nalašč navajal čudno kratico. O Josipu Dolencu (rojen 1910 na Opčinah pri Trstu, izginil decembra 1945 v Ljubljani) smo v tej rubriki že večkrat pisali.

²⁴⁾ Po doslej objavljenih podatkih sta se 18. sept. 1943 spustila s padalom na območju Čepovana le Knez in Miloš Adamič (rojen leta 1919 v Škrbini na Krasu, izginil poleti 1945 v Ljubljani, na njegovi rojstni hiši je plošča v spomin na padle in pobite primorske padalce). Tako sestavo misije je Knez omenil tudi Ferencu. (Ferenc, 262.)

²⁵⁾ V zapisniku je napisano Klark. Kapetan Desmond Lacy Clark je bil častnik pri ISDL tako v Kairu kot potem v Bariju, kjer se je služba preimenovala v "No. 1 I(U) Section". Sirc Alojzij je verjetno v resnici član skupine Alojz Sivec (Libušnje 1912, izginil jeseni 1945).

Alojz Rebula

Cesta s cipreso in zvezdo

Junaška in tragična zgodba primorskih padalcev je med drugimi presunila tudi tržaškega pisatelja Alojza Rebulo. Proti koncu njegovega najnovejšega romana Cesta s cipreso in zvezdo (zal. Mladika, Trst 1998) nastopa tudi padalec Milan Železnik. Kljub samoumevni avtorjevi "pesniški svobodi" v njem prepoznamo lik, usodo in zapiske padalca Milana Boštjančiča, o katerem je bil govor v Mladiki 1997, št. 4 in 5-6.

Iz delovanja DSI

Društvo slovenskih izobražencev je prvi ponedeljek po novembrskih praznikih, to je v ponedeljek, 9. novembra, posvetilo komorni glasbi. Gost večera je bila skupina Gallus Consort, ki je predstavila violo da gamba kot solistko in v ansamblu. Naslednji ponedeljek, 16. novembra, je prof. Martin Žnidaršič iz Ljubljane predaval o stanju slovenske knjige danes. V soboto, 21. novembra, so v Peterlinovi dvorani odprli slikarsko razstavo umetnice Mihaele Velikonja. V ponedeljek, 23. novembra, nas je Silvan Pipan z diapozitivi vodil po poti Baragovih stopinj v Ameriki. Zadnji ponedeljek v novembru pa smo se v Peterlinovi dvorani srečali s predsednikom tržaške judovske skupnosti Nathanom Wiesenfeldom, ki je govoril o živahni dejavnosti in pomenu svoje majhne skupnosti, ki v Trstu šteje kakih 600 oseb. V ponedeljek, 7. decembra, je bil v Peterlinovi dvorani praznik, saj so zvečer predstavili ob stoletnici tržaškega slovenskega romana kar dve deli: prvi tržaški slovenski roman, ki ga je pred sto leti napisala Marica Nadlišek Bartol in je izhajal kot podlistek v Ljubljanskem zvonu in je torej izšel v knjižni obliki točno po sto letih, nato pa še najno-

vejši roman pisatelja Alojza Rebule z naslovom Cesta s cipreso in zvezdo. Rebulovo delo je tudi po vsebini tržaško, ker opisuje življenje tržaškega Italijana, ki išče svoje slovenske korenine. Naslednji ponedeljek, 14. decembra, so v društvu predstavili letošnji koledar in knjižni dar goriške Mohorjeve družbe. Zadnji ponedeljek pred božičnimi prazniki, 21. decembra, pa je bil gost DSI tržaški škof Evgen Ravignani, ki nas je z božično mislijo uvedel v letošnji Božič.

Ob stoletnici tržaškega romana je Mladika izdala roman Marice Nadlišek Bartol "Fata morgana" in roman Alojza Rebule "Cesta s cipreso in zvezdo". Obe deli so predstavili v DSI v ponedeljek, 7. decembra. Teden prej pa je v Peterlinovi dvorani o tržaški judovski skupnosti govoril njen predsednik Nathan Wiesenfeld (zgoraj).

Sergij Pahor in slikarka Mihaela Velikonja pri odprtju slikarske razstave v Peterlinovi dvorani.

UMRL DR. KAREL VOJSKA

V Ljubljani so 25. novembra pokopali dr. Karla Vojsko. Rodil se je 29. oktobra 1910 v Domžalah in v Ljubljani doštudiral pravo. Kljub protikomunističnemu duhu je ostal doma in bil 9. maja 1945 aretiran. Na "božičnem procesu" je bil obsojen na 15 let zapor. Prestal jih je deset, od tega eno v samici. Zaradi neznosnih razmer je leta 1965 pobegnil v Švico, kjer se je med drugim dejavno vključil v pastoralno delo. V domovino se je vrnil leta 1985. Prejšnja leta je rad obiskoval študijske dneve v Dragi.

UMRL JURE CANSIANI

V Trstu je 27. novembra podlegel neozdravljivi bolezni politik Jure (Giorgio) Canciani. Rodil se je 20. januarja 1931 pri Sv. Ivanu v Trstu in se zgodaj vključil v komunistično partijo. Bil je funkcionar in član tajništva tržaške federacije KPI, ki jo je v letih 1972-78 zastopal tudi v tržaškem občinskem svetu. Ko je prišlo do razkola v KPI in je nastala Stranka komunistične prenov, je postal njen tržaški pokrajinski tajnik in občinski svetovalec, kasneje strankin pokrajinski predsednik.

PREDSTAVITEV GORIŠKIH MOHORJEVK

Goriška Mohorjeva družba je prvič predstavila svoj novi knjižni dar 27. novembra v Katoliški knjigarni v Gorici, kjer so spregovorili predsednik in tajnik GMD dr. Oskar Simčič in Marko Tavčar ter avtorji. Letošnje štiri knjige skupno obsegajo skoraj 1.150 strani.

Koledar za leto 1999 je uredil dr. Jože Markuža, v njem pa so sestavki 57 sodelavcev.

Zgodovinar dr. Branko Marušič je uredil zbornik ob 100-letnici rojstva tigrovskega voditelja Alberta Rejca Domovina, kje si?

Pogled iz jamborovega koša je obsežen izbor člankov, razmišljanj in intervjujev, ki jih je tržaški pisatelj prof. Boris Pahor od leta 1953 dalje posvečal našemu narodnemu, političnemu in idejnemu položaju. Ob pisateljevi 85-letnici ga je uredil Marko Tavčar.

V zbirki je še knjiga lovskih črtic prof. Ivana Rudolfa Spev v nanoško jutro, ki jo je uredil pisatelj sin Saša in so jo posebej predstavili že ob odkritju spomenika Ivanu Rudolfu v Podnanosu.

50-letnica Grudnove smrti

Pogled na oder med govorom Marka Tavčarja.

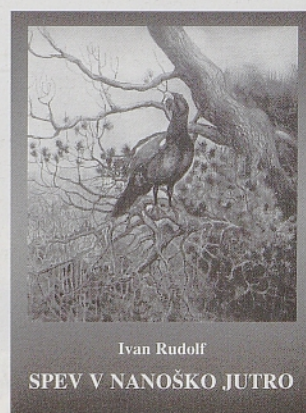
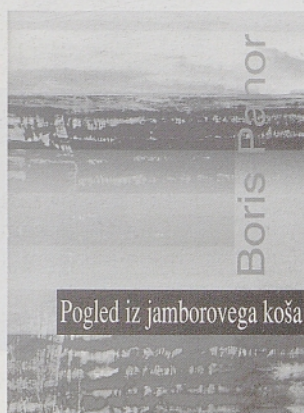
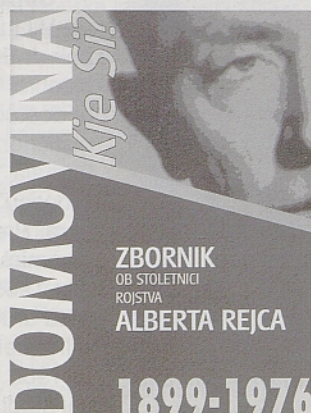
Ob 50-letnici smrti pesnika Iga Grudna je kulturno društvo, ki je po njem poimenovano, v pesnikovi rojstni vasi Nabrežini 28. novembra priredilo slovesnost pod šotorom. Režirala jo je Maja Lapornik. Po govorih občinske odbornice za kulturo Marize Škerk, Marka Tavčarja in Ivana Vogriča se je zvrstil bogat kulturni spored.

SREBRNI JUBILEJ

Ob svoji 25-letnici je tržaška folklorna skupina Stu ledi 28. novembra pripravila slavnostni nastop v gledališču Prešeren v Boljuncu. Tam so odprli tudi fotografsko razstavo. Predsednik Marjan Spetič je ob številnih čestitkah in priznanjih prevzel tudi Maroltovo plaketo, ki jo je skupini podelil Sklad Republike Slovenije za kulturo.

BENEŠKI IZSELJENCI

Ob 30-letnici ustanovitve zveze beneških izseljencev, ki se zadnja leta imenuje Slovenci po svetu, je bil 8. decembra v Podbonescu simpozij, ki so se ga udeležili delegati iz evropskih in ameriških držav ter Avstralije. Posegli so predsednik Dino Chiabai, ravnatelj Renzo Mattelig, prof. Miran Komac iz Ljubljane in časnikar ter politik Stojan Spetič iz Trsta.

UMRLA MIJA MARKEŽ

V Buenos Airesu je 6. oktobra nenadno umrla Mija Markež, ki je veljala za enega izmed stebrov slovenskega prostovoljnega šolstva v Argentini. Rodila se je 14. aprila 1923 na Jesenicah. V Ljubljani je končala učiteljsko, maja 1945 pa se je umaknila na Koroško. Do izselitve v Argentino januarja 1949 je bila učiteljica v taborišču v Špitalu, nato ves čas do smrti v Argentini, kjer je tudi vodila poletne otroške kolonije. Preživljala pa se je z delom v tovarni in na kmetiji. Po upokojitvi je bila knjižničarka Zedinjene Slovenije.

NAGRAJENI KRAVOS

Tržaškemu pesniku Marku Kravosu so v Pisi podelili prestižno nagrado za pesništvo Astrolabio, in sicer za antologijo italijanskih prevodov njegovih pesmi *Il richiamo del cuculo*.

UMRLA MINKA PAHOR

V 91. letu starosti je umrla tržaška kulturna delavka Minka Pahor. Rodila se je 1. aprila 1908 v Podragi in postala učiteljica. Po ukinitvi slovenskega šolstva na Primorskem se je umaknila v Jugoslavijo, med vojno pa se je vrnila v domači kraj in postala partizanska šolska nadzornica. Po vojni je delala v šolstvu in prosveti v Trstu. Znana je njena zajetna knjiga o primorskih učiteljih.

ZOISOVE NAGRADE

Ministrstvo za znanost in tehnologijo je 24. novembra v Ljubljani podelilo dve Zoisovi nagradi in pet Zoisovih priznanj za dosežke v znanosti. Do lani so bile to Nagrade Republike Slovenije za znanstvenoraziskovalno delo.

Za življenjsko delo sta prejela nagrado dr. Zmaga Kumer, ki preučuje slovensko ljudsko izročilo, in prof. Vito Turk, ki raziskuje biokemijo.

KNJIGA ALENKE REBULA

Knjižni dar Mohorjeve iz Celovca za leto 1999 obsega Koledar, roman Leva Detele Jantarska zveza, vzgojno knjigo Alenke Rebule Tute iz Trsta Globine, ki so nas rodile in otroško knjigo Skrinjica pravljic.

V letu 1998 je Mohorjeva izdala 53 novih knjig (36 v slovenščini in 17 v nemščini) ter 15 ponatisov.

Odv. Andrej Berdon novi deželni tajnik Slovenske skupnosti

Na 10. deželnem kongresu Slovenske skupnosti 12. in 13. decembra v Trstu je bil za novega strankinega deželnega tajnika izvoljen mladi tržaški odvetnik in občinski svetovalec Andrej Berdon. Nasledil je časnika Martina Breclja, ki je imel na kongresu tehtno politično poročilo in ni več kandidiral za tajniško mesto. Za deželnega predsednika je bil potrjen goriški psihiater Bernard Špacapan. Nova sta podpredsednica, tržaška kulturna delavka Maja Lapornik, in podtajnik, goriški odvetnik Damijan Terpin.

Po tržaškem pokrajinskem kongresu SSK, ki je bil 22. novembra, je bil za pokrajinskega tajnika potrjen odvetnik in tržaški občinski svetovalec Peter Močnik, novi pokrajinski predsednik pa je dr. Drago Štoka.

V Gorici je bil pokrajinski kongres SSK 4. decembra. Na prvi seji novoizvoljenega strankinega pokrajinskega sveta je bil za tajnika potrjen vinogradnik Aleš Figelj, novi pokrajinski predsednik pa je podjetnik in steverjanski župan Hadrijan Corsi.

Novi deželni tajnik SSK odv. Andrej Berdon.

Donedavni deželni tajnik SSK Martin Breclj bere politično poročilo na 10. deželnem kongresu 12. decembra 1998 v dvorani hotela Savoia v Trstu.

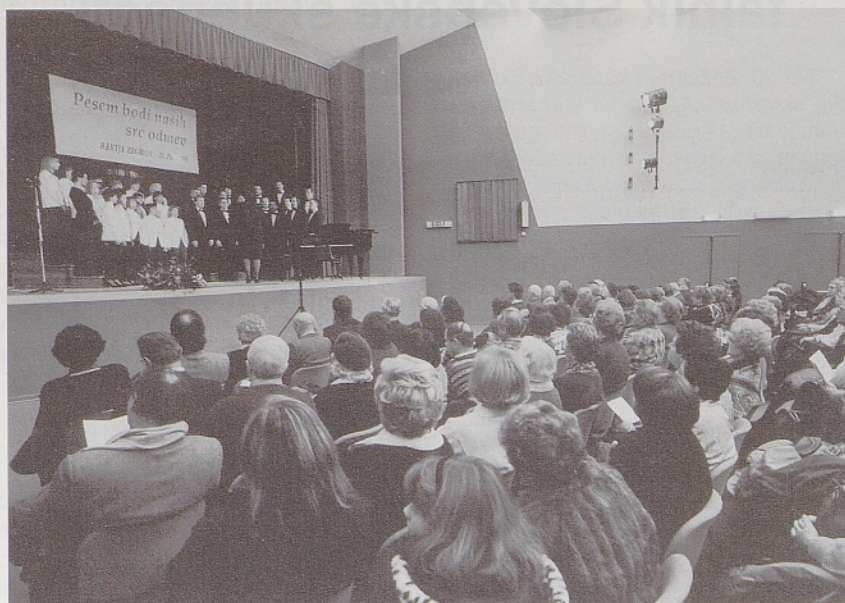
ENCIKLOPEDIJA SLOVENIJE

Dne 16. decembra so v Ljubljani in Kobaridu (zaradi obsežnega gesla Soška fronta) predstavili 12. zvezek Enciklopedije Slovenije. Z njim se končujejo gesla zelo obširne črke S. Na 416 straneh je 885 gesel, ki jih je prispevalo 464 piscev.

OPPELT PREDSEDNIK SINDIKATA ČASNIKARJEV

Tržaški radijski in televizijski časnika Miro Oppelt je bil izvoljen za deželnega predsednika časnikarskega sindikata v Furlaniji-Juljski krajini. Oppelt je tudi član vsedržavnega sveta Časnikarske zbornice v Rimu.

Revija ZCPZ

Pogled na oder gledališča France Prešeren med nastopom zbora Igo Gruden iz Nabrežine.

V gledališču France Prešeren v Beljuncu je bila 6. decembra tradicionalna Revija pevskih zborov, ki jo je že 33-krat priredila Zveza cerkvenih pevskih zborov iz Trsta. Pod geslom *Pesem bodi naših src odmev* je nastopilo deset zborov. Predsednik

ZCPZ dr. Zorko Harej, ki je nagovoril občinstvo, se je poklonil štirim požrtvovalnim organistom in zborovodjem, ki se najdlje posvečajo cerkvenemu petju na Tržaškem. Priznanja so prejeli Milko Cibic, Matija Hrvatini, Marija Mauri in Drago Petaros.

CERKVENI OČETJE

V zbirki *Cerkveni očetje* je celjska Mohorjeva družba izdala osmo knjigo, in sicer *Logos* v obrambi resnice. Gre za izbrane spise zgodnjih apologetov, ki so jih prevedli Gorazd Kocijančič in drugi strokovnjaki.

DARIO FO V SLOVENŠČINI

Pri založbi Didakta je v zbirki *Nobelovci* izšel prevod Burkaškega misterija Daria Foja. Oskrbela ga je tržaška kulturna delavka Bogomila Kravos.

POKLON PESNIKU BELIČIČU

V Finžgarjevem domu na Opčinah je bil 29. novembra prisrčen popoldan, posvečen "pesniku Krasa in Bele krajine" prof. Vinku Beličiču ob njegovi 85-letnici. Slavnostni govornik je bil časnikar Saša Martelanc, nastopil je tercet *Ver laetum*, na sporedu pa so bile še recitacije Beličičevih poezij, čemur se je z nagovorom in recitacijo pridružil tudi slavljenec.

Pesnik Vinko Beličič z gospo Elko v Finžgarjevem domu na Opčinah.

60 LET SAZU

Slovenska akademija znanosti in umetnosti je 25. in 26. novembra praznovala svojo 60-letnico. Na osrednji slovesnosti je spregovoril njen predsednik dr. France Bernik.

SAZU ima danes 72 rednih, 23 izrednih in 82 dopisnih članov, zajema pa šest razredov in Znanstveno-raziskovalni center.

STANKO VUK PONATISNJEN

Založba Obzorja je v Mariboru izdala zbirko pesmi, proze in pisem Stanka Vuka. Z esejem Katarine Šalamun Bedrzyckie in pod naslovom *Pomlad pod Krasom* so v bistvu ponatisnili knjigo *Zemlja na zahodu*, ki sta jo leta 1959 izdala v Kopru prijatelja med vojno umorjenega pesnika Lino Legiša in Milko Matičetov.

UMRLA VIDA TOMŠIČ

V Ljubljani je 10. decembra umrla visoka predstavnica partizanskega gibanja in povojnega režima Vida Tomšič. Imela je 85 let. Med vojno je bila 11 mesecev zaprta, Italijani pa so ji ustrelili moža Toneta Tomšiča. Bila je urednica *Ljudske pravice*, članica slovenskega ter jugoslovanskega Centralnega komiteja in prve slovenske vlade, po vojni pa je imela številne politične in državniške službe.

Zgodovina Slovencev v Italiji

Zgodovinarja dr. Milica Kacin Wohinz iz Ljubljane in prof. Jože Pirjevec iz Trsta sta pri založbi Marsilio v Benetkah izdala knjigo o zgodovini slovenske manjšine pod Italijo z naslovom *Storia degli sloveni in Italia 1866-1998*. Zamisel je nastala ob obširnih geslih, ki sta jih lani prispevala na to temo za 11. zvezek Enciklopedije Slovenije. Predelano, z opombami dopolnjeno in z uvodi ter zemljevidi opremljeno prevedeno besedilo na kakih 150 straneh je kot nalašč v času prizadevanj za pravičen zaščitni zakon in naraščajočega zanimanja za položaj manjšine.

ROZMAN, JURČEC, MISIJONARJI

Mohorjeva družba iz Celja je predstavila redno zbirko za leto 1999 in več drugih novosti. Posebno pozornost priteguje knjiga *Na misijonskih brazdah Cerkev*. To zgodovino misijonskega dela Slovencev je napisal dr. Bogdan Kolar, ki v Ljubljani vodi Nadškofijski arhiv.

S spremno besedo dr. Marjana Dolgana je izšel ponatis enega izmed klasikov zdomske proze, Ljubljanski triptih Rude Jurčeca (prva izdaja pri SKA leta 1957).

Prvo knjižno izdajo pa so doživele mladostne drame dr. Branka Rozmana. Knjigi z naslovom *Obsodili so Kristusa* je spremno besedo napisal dr. Denis Poniž.

Temna stran meseca

Zastopano je tudi zamejstvo

Temna stran meseca je naslov pomembne razstave v Muzeju novejših zgodovine v Ljubljani (Cekinov grad v Tivoliju), ki jo je 26. novembra uradno odprl prof. Ljubo Sirc. Podnaslov se glasi: *Kratka zgodovina totalitarizma v Sloveniji 1945-1990*. Na ogled bo do konca januarja.

Razstavo, ki naj opozori na zamolčana dejstva iz polpreteklosti, ki še kako vplivajo na današnji in jutrišnji dan, pa naj gre za povojno grozotno nasilje, za diktatorski enopartijski režim, za ideološki in policijski pritisk na Cerkev, kulturo, šolstvo, zamejstvo in zdomstvo, za vlogo politične policije in političnih procesov, ali pa za drugačne vidike slovenskih izkušenj s komunizmom, si je zamislil pisatelj Drago Jančar. Pripravil jo je skupno z zgodovinarjem Vaskom Simonitijem in večjo skupino sodelavcev, postavil pa jo je arhitekt Janez Suhadolc.

Poleg panojev in vitrin so na voljo slušni posnetki nekaterih pričevalcev in bogat izbor videoposnetkov, ki ga

je oskrbel Slavko Hren s Televizije Slovenija. Sam je tudi pripravil dokumentarec o razstavi, ki ga je televizija oddajala 7. decembra.

Poleg katalogov v slovenščini in angleščini je izšel tudi 849 strani debel zbornik *Temna stran meseca*, ki ga je založila Nova revija. Uredil ga je Drago Jančar. V prvem delu je 28 sodelavcev pri pripravi razstave prispevalo svoje eseje, sledi dokumentarno gradivo.

Podčrtati je treba dejstvo, da so želeli pobudniki predstaviti "temno stran meseca" tudi v zdomstvu, predvsem pa v zamejstvu. Tako je v zborniku tudi esej Iva Jevnikarja iz Trsta z naslovom *Razdeljena manjšina*, na razstavi pa so nekateri predmeti, slike ali vsaj opozorila na osebnosti, skupine, publikacije, ki so postale tarča totalitarizma v matici oz. so se mu upirale.

AFRIKA V TRŽIČU

Po gledališki predstavi v Krminu 16. novembra je ob narodnostnem robu občinstvo napolnilo še eno občinsko gledališče. Uspešnica Borisa Kobala Afrika ali na svoji zemlji je bila 24. novembra na sporedu v Trziču. Šlo je za pobudo novega Slovenskega kulturno športno rekreacijskega društva Trzič, ki mu predseduje Bernardka Radetič Mučič. Poleg nje so prisotne nagovorili župan Persi, odbornik za kulturo Del Bello in umetniški vodja Slovenskega stalnega gledališča iz Trsta Marko Sosič.

POZZETTOV FABIANI V ITALIJANŠČINI

S finančno pomočjo Goriške hranilnice je monumentalna študija prof. Marka Pozzetta o arhitektu Maksu Fabianiju izšla tudi v italijanski izdaji. V Gorici jo je predstavil arh. Boris Podrecca z Dunaja. Odprli so tudi razstavo Max Fabiani - genialnost brez meja.

MALA CECILIJANKA

S skupno izvedbo Slomškove Preljubo veselje pod vodstvom Nadje Kovčič se je 8. decembra v veliki dvorani Kulturnega centra Lojze Bratuž v Gorici končala tradicionalna revija otroških zborov Mala Cecilijanka, ki jo prireja Združenje cerkvenih pevskih zborov iz Gorice. Nastopilo je deset skupin. Nagovor je imel Dario Bertinazzi.

Marica Nadlišek Bartol in njen roman *Fata morgana*

Pri Mladiki v Trstu je izšel prvi tržaški roman *Fata morgana*, ki ga je natančno pred sto leti napisala tržaška pisateljica Marica Bartol Nadlišek. Izhajal je v Ljubljanskem zvonu, zato med bralci ni bil dovolj znan, v knjigi pa ga do zdaj niso ponatisnili. Šele po sto letih se je uredništvo Mladike odločilo za knjižni natis, toda slovenski jezik se je v zadnjih sto letih toliko spremenil, da je morala urednica Ivanka Hergold poseči v besedilo, kakor piše sama v spremni besedi: "Zdaj je delo pred vami, vendar v nekoliko posodobljeni jezikovni podobi (brez srbohrvatizmov, nekaterih zastarelih besed; tudi besedni red je pogosto spremenjen itd.). Imeli smo namreč v mislih tukajšnje bralce, ki bi jim jezik izpred sto let nemara povzročal le prehude težave pri branju."

Marica Bartolova je izšla iz slovenske malomeščanske družine, ki je živila v Kolonji pri Sv. Ivanu v Trstu. Oče Štefan je bil geometer. Osnovno šolo je obiskovala v slovenščini pri Sv. Ivanu, meščansko pa v Trstu v italijanščini. Učiteljske je opravila v Gorici. Maturo je napravila v slovenskem in italijanskem jeziku, iz nemščine in hrvaščine pa še poseben izpit.

Poučevala je v Bazovici in na Proseku (1886-87), nato pri Sv. Ivanu do 1899, ko se je poročila s poštnim uradnikom Gregorjem Bartolom in imela sedem otrok, med njimi pisatelja Vladimira. Leta 1919 je morala za možem z družino v Ljubljano, kjer je ostala do smrti 1940.

Bartolova se je začela že kot dijakinja tudi sama izobraževati, da je kmalu lahko brala nemško, italijansko, rusko in francosko leposlovje v izvirniku. Snov je zajemala predvsem iz tržaškega okolja, ki ga je dobro poznala. Tudi njene glavne junakinje so pretežno iz učiteljskega poklica, ki ga je sama živela. Prvi njeni spisi so bili pod vplivom romantične leposlovne šole, ko pa se je seznanila z Jankom Kersnikom, se je pod njegovim vplivom oklenila zmernega realizma in začela oblikovati malomeščansko realnost.

Njen razvoj je očiten v Ljubljanskem zvonu, v katerega je prišla leta 1889, ko ji je bilo 22 let. Čeprav je pisala že v dijaških letih, se ni oglašala v javnosti, v Zvonu pa je potem skoraj redno sodelovala in v Zvonu je izhajal tudi njen celoletni roman *Fata morgana*. Leta 1911 je prenehala z leposlovnim pisanjem, ker je imela preveč dela z družino.

Bartol-Nadliškova je bila tudi v najtesnejši zvezi z nastankom prve slovenske ženske revije *Slovenka*, ki jo je od 1897 do 1900 tudi urejala. Prav tako je v Ljubljani delovala v raznih društvih in organizacijah in sodelovala v revijah in časopisih. Nikoli pa ni dosegla, da bi izšli njeni spisi v kaki knjigi, čeprav je novele že pripravila za knjižni natis.

Ob stoletnici je torej izšel v knjigi njen roman *Fata morgana*. Kot smo omenili, ga je pisala za Zvon sproti, kar ji je pri drugem delu povzročalo velike težave, da je

morala vedno hiteti. Nikoli ni mogla dela v miru premisliti, kaj spremeniti, dostaviti ali odvzeti, komaj je odlomek napisala, že ga je morala odnesti v tiskarno. V intervjuju Marji Boršnikovi je pisateljica priznala, da je morala hitro delati: "To ni bilo prav do njega (urednika), da je dopustil, da sem roman pisala sproti. Bila sem čez glavo zaposlena: šola, roman pa še Slovenka," ji je rekla.

Roman se večinoma odvija na bogatem posestvu družine Rošerjevih: Rošer je bil veletrgovec; z bistrim umom, srečo in podjetnostjo je množil premoženje, ki je bilo že ob prevzemu veliko. Žena Adela ga je v gospodarstvu spretno podpirala, hčerka Dana je bila lepa in pobožna, po mnenju prijateljic ni bila za ta svet. Okrog nje se je sukal inženir Peric, ki mu je bilo samo za denar, zato ga Dana ni marala. Prijazno pa je sprejemala mladega kaplana, ki je bil tudi zaljubljen vanjo. Sklenila sta, da pojmeta v samostan, da bosta po smrti večno skupaj. Vendar pa se kaplan ni držal tega sklepa, tudi so ga predstavili v oddaljeno župnijo.

Pri Rošerju se zbirajo vsi vaški izobraženci: kaplan, zdravnik, profesor Nemec in vse učiteljice. Pogovarjajo se o vsakdanjih stvareh, največ o ljubezni, vendar pa ne pride do nobene resnejše povezave. Vse dejanje in nehanje je lahkotno, brez globine in odgovornosti, igranje z besedami, dosti šale in smeha. Političnih problemov sploh ne vidijo in ne občutijo, zato o njih ne razpravljajo. Tudi gospodarskih vprašanj ne obravnavajo, življenje je tako lepo in lahko, Rošerjeva hiša tako prostorna in gostoljubna, plesne prireditve tako zabavne in številne. Od hiše je vodila idilična pot v gozd, ki je bil tako urejen in košat, da se je zdel pravljica.

To prijetno življenje se je za mesec dni pretrgalo, ko sta odšli Rošerjeva mati in Dana za mesec dni na Dunaj k sorodnikom. Rošerjeva sta hotela Dano nekoliko seznaniti z družbenim življenjem, ker je bila najrajši doma. Toda tudi na Dunaju se ni znašla, zato sta se predčasno vrnili domov.

Večji pretres je bilo za nekatere odkritje, da Vronski in Elza nista poročena, a živita skupaj. Zdenka, ki je živela z materjo v revščini, je sklenila, da uredi njun položaj. Poročila se nista, ker se je Vronski bal, da mu sorodniki ne bodo izročili premoženja. Nazadnje je Zdenka uspela, izgubila pa je mater, ki je bila gluha in jo je povozil voz. Čez čas jo je zasnil dr. Polič in ga je uslišala.

Rošerjeva Dana je odšla v samostan, vendar je morala leto dni čakati doma, če bi se premislila. Po treh letih je pisateljica povzela kratko vsebino romana in odgovorila na vprašanje, ali so njeni ljudje srečni. Ugotovila je, da nihče ni srečen. Profesor Nemec odgovarja: "Jaz pravim, da nihče, ker sreče sploh ni."

Pesimizem torej, ker nimajo junakinje in junaki Bartolove nobenega višjega cilja v življenju - zabave in lepo življenje, kar pa je premalo za srečno življenje.

Alojz Rebula: Cesta s cipreso in zvezdo

Pri reviji Mladika v Trstu je izšel nov roman pisatelja Alojza Rebule **Cesta s cipreso in zvezdo**. Šteje 243 strani in 39 krajših poglavij.

Pisatelj pravi, da je napisal roman Sergij Andrejčič, in sicer po naročilu partizanskih oblasti, ki so ga imele na pol zaprtega. Napisal ga je v italijanščini in v prvi osebi, v slovenščino ga je prevedel dr. medicine Slavko Drevnik, ki je dodal v oklepajih nekaj dostavkov pojasnil.

Do 18. leta starosti je živel pisec Andrejčič mirno življenje v italijanskem okolju v Trstu. Oče Manlio je bil inženir, zvest Mussolinijevi politiki, mati Cici se je navduševala za nemščino, starejši sin Enzo se je zanimal za inženirstvo, sestra Erna je dovršila učiteljske, sin Sergij je študiral na Liceju D'Annunzio v Trstu.

Pri hiši je živel še babica Malka, zavedna Slovenka, ki so jo prekrstili v Zakaja, ker je govorila "per zakaj". Na sveti večer jo je stric Venanzio tako užalil, da se je zaprla v svojo sobo in le redko prihajala v družbo. Prebiral je Glasnik presvetih Src in hodila k maši z Dušno pašo.

Dokler so bili otroci majhni, so hodili vsaj enkrat na leto k sorodnikom na Kras, da so se najedli sadja in se naskakali, ko so malo odrasli, so jim vzeli Kras, da bi se ne navzeli slovenščine, in jih vodili v italijanska letovišča.

V razredu ga je profesor Übermüller vprašal, če je Slovenec, pa mu je odvrnil, da ni in da ne bo nikoli. Profesor: "Človek je, kar je." Pogovarjal se je s sestro Erno, toda ta se je zanimala samo za komunizem. Njenemu fantu so prepovedali, da bi prihajal v hišo, ker je bil komunist, zato se je Erna preselila v Barkovlje. Stric Venanzio se je z njo srečal in sprl in ji prepovedal, da bi ga imenovala stric. Pisatelj Andrejčič pa je nalašč učil Venanzijevega sina, da bi oče ščitil družino.

Übermüllerjeve besede o slovenstvu so Sergija tako prizadele, da je neprestano mislil nanje in se spraševal, če bi postal Slovenec. Šel je k sestri s tem vprašanjem, pa mu je odgovorila, da je že Slovenec kakor njegovi poburženi starši. Oče se je poitalijančil, da se je povzpel v meščanski razred, ker je želel priznanja in kolajne. Brez pretresa v družini je umrla teta Malka. Po pogrebu se je Sergij pogovarjal s prijateljico Lenoro in se razočaral nad njo. Obiskal je profesorja Übermüllerja in ta mu je povedal, da je bil pogan, spremljal je v Lurd bolno sestrično, doživel tam pretes in našel vero.

Strica Venanzia so partizani prisilili, da je skočil v prepad. Potem je odšel Sergij k partizanom na osvobodeno ozemlje, a mu niso zaupali, ampak ga stalno stražili, ponoči pa zaklepali v sobo. Nekaj časa ga je vodila Slava, razgledano kmečko dekle, v katero se je pisec močno zagledal. Toda moral je brez nje naprej. Govoriti je moral kakim desetim partizanom, vendar jih ni pridobil, ker ni govoril o komunizmu.

Spotoma je spoznaval dolenjske kmečke ljudi, ki so veliko trpeli, a ostali pošteni in delavni. Povsod so jim

postregli in jih prenočili, kakor so mogli. V neki hiši so jih napadli "beli", toda ušli so jim, le razbili so jih. Pisec je ostal z drugim varuhom in ta mu je povedal, da so Slovenci razcepljeni med partizane in bele in se med seboj bojujejo.

Pisca so pripovedi spremljevalca Boruta pretresle, da se je začel spraševati, ali je izbral pravo pot. Ker pa ga je nanjo usmerila Slava, si je dopovedoval, da ga ona ni mogla zapeljati na napačno pot. Zvečer je slišal večerni zvon in zdelo se mu je, da "se je v hipu spet vse osmislilo".

Spremljevalec Borut ga je v Črnomlju izročil komandi mesta. Dali so mu skromno sobico v gostilni, ki pa je bila gostilna le po imenu, ker ni imela ničesar. Bil je svoboden, samo zunaj mesta so ga nadzorovali.

Za prevajalca so mu poslali nekega Jožefa Režonjo, ki se je hvalil, da je pesnik in pisatelj, v resnici pa je bil zagovornik enoumja, ki so ga po vojski vpeljali v državi.

Ko je šel po mestu, je zašel v gotško cerkvico, v kateri je maševal Milan. Z njim sta se srečala v Beli krajini. Milan ga je opozoril, naj bo previden, ker povsod preživijo nevarnosti.

Tukaj se končuje prevod zapisnika "Avtobiografska pripoved mojega prijatelja Sergija Andrejčiča". Zapisnik je nastal v Breznu, priložil pa mu je še zapisnik črnomeljskega zaslišanja. V Črnomlju so ga skušali ugrabiti, čez pot, po kateri bi bil moral priti z motorjem, so nategnili žico. Ponovno so ga zasliševali in potem je izginil v neznano.

Rebula je ob družini in vrsti nastopajočih ustvaril realno zgodbo in ji dal mesa in krvi, da njegove osebnosti v knjigi živijo, rastejo in odhajajo. Vsi nastopajoči so plastični in nazorni, dobri in slabi, skušajo se v družbi povzpeti, napredovati, vsi pri tem ne izbirajo sredstev. Zelo nazoren in plastičen je profesor Übermüller, kateremu se pisec-dijak Sergij smili, ker se v življenju lovi za svojo identiteto, ki jo ima v sebi, a je ne zna in ne more priznati. Slovenski svet pozna premalo, da bi se znal in mogel vanj vključiti. Zato vse življenje išče sebe, slovenstvo in življenjski smisel, konča pa v Breznu kot toliko drugih. Sergij je nazoren in dober človek, navezan na družino in slovenski narod, čeprav ga le malo pozna. Lahko bi se bil rešil, če bi bil izrabil prilike, ki so se mu ponujale, toda vdano in enakomerno se je pomikal po poti, ki so mu jo nakazovali drugi. Morda je v tem pogledu tipičen Slovenec, kakor so bili po drugi svetovni vojni domobranci na Koroškem, ko so že vedeli, kam jih vozijo Angleži, pa se niso umaknili, češ "kamor so šli drugi, gremo še mi. Vseh ne bodo pobili."

Na vsak način pa je roman Cesta s cipreso in zvezdo na višini drugih Rebulovih romanov in povesti, napisan z vso umetniško močjo, v izbranem in sočnem jeziku.

Dušan Jelinčič: Tisti vonj po Krasu

Pri Združenju slovenskih športnih društev v Italiji je izšla nova knjiga Dušana Jelinčiča z naslovom **Tisti vonj po Krasu** in s podnaslovom "ali kako sem doživel Slovence športne igre". Jelinčič je začel kot časnikar pri Primorskem dnevniku in na Radiu Trst A, uveljavil pa se je kot romanopisec z alpinistično tematiko. Njegovi romani so se priljubili in zanje je dobil več nagrad in priznanj, tudi tržaško literarno nagrado Vstajenje leta 1990 za roman Zvezdne noči. V knjigi je opis slovenske odprave na Broad Peak, spopadanje z divjo naravo, polno nevarnosti in smrtnih težav, življenje v gorskih taborih in sožitje z gorniki različnih narodov.

V novi knjigi je opisal ob štiridesetletnici ustanovitve Slovenskih športnih iger te igre, pri katerih je bil tekmovallec, organizator, trener in časnikarski poročevalec. Pripoved začenja z besedami: "Moje osebno doživljanje Slovenskih športnih iger je pravi razvojni roman. Vstopil sem vanje kot otrok, zapustil pa jih kot odrasel človek. Bolj pravilno je pravzaprav reči, da so me igre zapustile, ker se je njihov čas iztekel, jaz pa sem kot toliko drugih obubožal za veliko življenjsko izkušnjo, ki se je spominjam z veseljem, nežnostjo in veliko nostalgijo."

Svoje športno življenje primerja "Bildungsromanu", ki je bil tesno povezan s pohodi po Krasu, s stadionom 1. maj, z improviziranimi, a organizacijsko čudežno brezhibnimi košarkarskimi in odbojgarskimi tekmami, s tekmovanji v bližanju na dvorišču kake gostilne na Krasu, s šahovskimi turnirji z vso njihovo pisano družino.

Eno najsilovitejših doživetij je bila tesna spojitve z naravo, ki ga je prvič občutil, ko sta šla z bratom Zlatkom peš zvečer s Proseka v Zgonik. Ko sta začela hoditi, jima je bilo malce tesno pri srcu, "a potem nama je narava podarila svoj najlepši dar: zvezdnato nebo. Asfaltna proga se je lesketala v bleščavi srebrnini, nad nama pa svetleče zvezde, ki so migetale, se umikale, vabile, se nama muzale, in ob nama svetli obrisi mogočnih dreves in grmičev kot častna straža mladima šahistoma, ki se pripravljata na prvi turnir v življenju."

Od takrat je prehodil mnogo sveta, a tak občutek ga je zajel le še enkrat v življenju. "Bilo je nekaj let kasneje, ko sem se v Izraelu z bratom in prijatelji Francozi vračal s kopanja v Cezareji v kibuc Mišmarot na pol poti med Tel Avivom in Haifo. Hodili smo po srebrni progi, nad nami zvezdnata noč, okoli nas pa grmade mogočnega puščavskega peska, ki ga je rahlo vrtnčil topel veter. Mi pa na naši kraljevski poti, dolgi dvanajst kilometrov, kot po nebeskih širjavah. Najprej smo peli Shalom, nato pa vsi utihnili in uživali gosti sirup čiste sreče. - Ali so taka nebesa?"

Počasi je Jelinčič napredoval od tekmovalca do organizatorja, selektorja, trenerja in novinarja. Pravi, da se je na tekmovalnih prvič seznanil s figuro "tako imenovanega faktotuma ali vseveda. Ta prisotnost je bila že takrat pri nas naraven pojav. Očitno je bilo povsem normalno, da imamo v svoji sredi celo baterijo genijev, ki so dejansko deset oseb v eni - ker faktotumi so točno to - ali pa nekaj ni bilo v redu v tej logiki. Logiki samouničenja, saj teh deset ljudi ni znalo spodobno opravljati dela niti enega samega. Znati vse, da ti pravzaprav ni potreba znati nič. Na ta način smo seveda potlačili specializacijo, za katero nismo niti vedeli, kaj sploh pomeni."

Na naslednjih igrah je bil "vse bolj popoln zamejski Slovenec". Postal je odbojgarski trener in se zanašal na svoj talent in vse improviziral. V prvo vrsto je postavil tri največje igralce, ki jim je določil vlogo tolkača, zadaj pa tri "zamaške", nizke igralce, ki so bili podajalci: lovili bodo žoge po igrišču in jih podajali tolkačem, ki jih bodo neusmiljeno zabijali na nasprotnikovo igrišče. Ker pa se pri odbojki po vsakem servisu igralci zamenjajo, so prišli zamaški v prvo vrsto in niso mogli uspešno zabijati žog. Polom je bil katastrofalen.

Končno si je Jelinčič na 12. športnih igrah priboril leta 1972 bronasto kolajno, "ki jo še danes hranim kot dragoceno svetinjo." Prislužil si jo je na planinsko-orientacijskem pohodu, ki je potekal po tržaških ulicah. Potem je osvojil še dve bronasti medalji, in sicer v šahu. "Pravzaprav sem dal v žep le kolajno iz leta 1973, ker jih dve leti kasneje, v dekadentnem vzdušju zadnjih iger, niso več podeljevali. Kot tudi ni bilo več navdušenja in prepričanja v lastno početje."

Tako so se končale Slovenske športne igre, ki so štirideset let navduševale in vzgajale velik del slovenske mladine v Italiji. Bile so množična mladinska prireditve, ki je zbujala in poživljala slovensko narodno zavest, ponos in samozavest, istočasno pa so tekmovalce telesno krepile, jih vzgajale in pripravljale na življenje.

Ob njih se je pokazalo, kaj vse je mogoče storiti in doseči z idealizmom in navdušenjem, dobro voljo in pripravljenostjo na odpovedi in na skupno delo. Jelinčič je izčrpno prikazal razvoj in rast iger, istočasno pa tudi svojo rast in dozorevanje, ves čas pa ga je vodilo navdušenje za delo in pripravljenost na vsestransko odpovedovanje in pripravljenost za vsakršno delo v skupnosti in za skupnost. Znal se je žrtvovati, sprejemal je naloge, čeprav jih ni poznal, hitro pa se je vživljal v najrazličnejše vloge in naloge.

V uvodu omenja, da je ta spis "Bildungsroman", torej vzgojni roman, roman o tem, kako se je pisatelj ob športnih igrah razvijal in rasel. To je očitno v vsem delu, a tudi sam kaže na to.

Na koncu se sprašuje: "Kaj so nam Slovenske športne igre dale? ... Na njih sem se naučil navezovati stike z najrazličnejšimi ljudmi in s tipično zamejskim načelom "pomagaj si sam" sem doumel, da se moram v ključnem trenutku, pa naj bo še tako težak, zanesti le na lastne moči. Naučil sem se sistematizacije in optimalne porabe svojega časa, ki ga imam že trideset let vedno premalo, naučil sem se vsakovrstne in vsestranske organizacije, ker sem bil v to enostavno prisiljen. Mar nisem bil trener, koordinator, tolažnik pri porazih, veseljak ob zmagah, novinar, svetovalec, šofer, psiholog, telefonist, maser, tehnični direktor in še marsikaj drugega v tisoč različnih športnih disciplinah? Od takrat nimam nikoli časa. Slovenske športne igre so me dokončno zastrupile za javno in prosvetno delo. In ni mi žal."

Jelinčičeva knjiga **Tisti vonj po Krasu** je dobro delo, ki ne prikazuje samo Jelinčičevega telesnega in duševnega razvoja in rasti, ampak podaja tudi lep kos slovenskega življenja v Italiji, ko se je slovenska zavest močno okrepila in pognala globoke korenine.

knjige

Ferdo Gestrin: Slovanske migracije v Italijo

Pri Slovenski Matici v Ljubljani je izšla znanstvena knjiga vseučiliškega profesorja in znanega strokovnjaka zlasti za slovensko zgodovino Ferda Gestrina **Slovanske migracije v Italijo**. Knjiga ima nekoliko večjo obliko in 300 strani in povzetek v italijanščini.

V Predgovoru piše avtor, da je napisal to delo "iz notranje nuje", ker je želel prikazati v osnovnih potezih proces dolgotrajnega in množičnega priseljevanja slovanskega življa z Balkana in njegovega stapljanja z domačini. Profesor Gestrin je četrto stoletja obiskoval in zbiral gradivo v mnogih italijanskih arhivih in knjižnicah od severa do juga, v katerih je prebil skoraj tri leta življenja, ostalo je moral prepustiti svojim naslednikom. Ugotovil pa je, da peša zanimanje za tovrstno raziskovanje.

Poglavitna pot, ki je vodila Slovanov v Italijo, je bilo Jadransko morje. Prevoz sam po sebi ni bil problem, ladjarska in pomorsko navtična dejavnost je bila na obeh obalah razvita do vrhuncev tistega časa. Plovba čez morje je ob ugodnem vremenu trajala poldrugi ali celo en sam dan. Drugače je bilo za mnoge s plačilom prevoza. Mnoge so dalmatinska mesta, zlasti Dubrovnik, Split in Zadar, prepeljala brezplačno, da bi se jih rešila. Prevažali pa so jih na svoje stroške in za svoje potrebe tudi italijanski oblastniki in mogočnejši. Edina kopna pot proti Italiji je vodila preko slovenskih dežel, uporabljali so jo seveda slovenski in tudi hrvaški begunci.

Večina priseljencev je odhajala iz domačih krajev z odločitvijo, da ostanejo tam daljši čas oziroma za vedno. Zlasti so se tako odločali tisti, ki so zapuščali domove zaradi revščine in lakote. Zanje povratek ni bil več mogoč, tudi če so se v novem kraju dvignili z dna; zakaj bi se vračali nazaj v revščino. Ko so v novem kraju premagali začetne težave in se mu prilagodili, ko so pridobili delo, si ustvarili osnovne pogoje za življenje, si pridobili

bili premoženje in postali lastniki nepremičnin, nikakor niso več mislili na vrnitev. V novem kraju so hoteli ostati tudi po smrti. O tem zgovorno pričajo besedila številnih ohranjenih oporok, v katerih izrecno naročajo, naj jih pokopljejo v novem kraju pri eni izmed lokalnih cerkva, še posebej ob cerkvah, v katerih so bili sedeži njihovih bratovščin.

Slovenski priseljenci so prihajali v Italijo iz skoraj vseh območij slovenskega ozemlja. Bili so iz naslednjih mest in njihovih območij: Pirana, Izole, Kopra, Milj, Trsta in Štavana, iz slovenske Istre, iz Idrije, Kroke, Bohinja, Kranja, Škofje Loke, Ljubljane, Novega mesta, Celja, Ptuja, Beljaka.

Značilna je bila tudi njihova družbena struktura. Na splošno so prevladovali rokodelci in obrtniki najrazličnejših zvrsti: krojači, čevljarji, peki, mlinarji, gostilničarji, kovači, lončarji, usnarji, krznarji, tkalci in še drugi. Služabniki, hlapci in dekle, tudi prostitutke, fakini, mornarji in galjoti, vojaški najemniki, dninarji in težaki sestavljajo kar velik odstotek prišlekov. Manj je bilo možnosti za vrhne družbene plasti, trgovci in ladjarji so se le s težavo uveljavili.

V Markah je bilo priseljencev iz slovenskih dežel manj pripadnikov iz nižjih plasti, čeprav so bile tudi zastopane vse plasti, več pa je bilo ljudi, ki bi jih bilo šteti vrhu ali celo v sam družbeni vrh: večji trgovci, ladjarji, javni notar, doktor prava, sorazmerno veliko je bilo tudi duhovnikov, zlasti redovnikov.

Naseljevanje Slovanov v Italijo je spremljal sprejemljiv odnos lokalnih oblasti in domačinov do njih. Povsod so krajevne oblasti dopuščale slovanske skupnosti in bratovščine ter gradnjo cerkva in kapel. Cerkvene oblasti pa so Slovanom še posebej dovoljevale, da so imeli v cerkvah svoje oltarje in kripe, kjer so pokopavali pokojnike. Ko so postali prise-

ljenci stalni prebivalci in meščani, so uživali enake civilne pravice kakor domačini, imeli dostop do javnih služb, smeli so uporabljati skupne mestne dobrodelne ustanove in drugo.

S slovenskimi in slovanskimi priseljenci so prihajali tudi številni duhovniki in redovniki, da so skrbeli za rojake, hitro pa so se vključili tudi v mestno življenje. V mestu Fano je bil dominikanski, frančiškanski in avguštinski samostan. V času najbolj množičnega doseljevanja od sredine 15. do sredine 16. stoletja se je vrstilo v mestu 19 slovanskih frančiskanov, 18 dominikancev in 7 avguštincev. Prvi frančiškan Slovenec je bil leta 1423. Leta 1475 je bil gvardijan frančiškanskega samostana Krispold iz Ptuja. Predstojniki so bili tudi v drugih krajih in mestih.

Poseben primer so bile slovenske deklice, navadno še otroci, ki so jih starši ali sorodniki odstopili gospodarjem v Italiji s posebno pogodbo. V njej je bilo določeno, da bo dekle delalo pri hiši do 18. leta starosti, potem ji bodo gospodarji preskrbeli ženina in ji dali doto. Večina služabnic slovanskega rodu se je poročala s slovanskimi ženini, ker jih italijanski ženini niso marali. Če ji gospodar ni preskrbel ženina in ni zapustila njegove hiše, je lahko ostala v hiši do smrti, toda brez plače, njen položaj se ni bistveno razlikoval od položaja sužnje.

Če se slovenske družine v Italijo niso povezovalе, so se hitro asimilirale, prav gotovo v tretji generaciji. Staplanje z italijanskim prebivalstvom se je v glavnem v začetku 19. stoletja končalo. Danes živijo potomci preseljenih Hrvatov še v treh vaseh v pokrajini Molise v Abrucih: Kruč - Aquaviva Collecroce, Stiflić - San Felice Slavo in Mundimitar. Vseh prebivalcev je okrog 4.500.

Gestrinova knjiga **Slovanske migracije v Italijo** je odlično znanstveno delo, ki jasno in pregledno razkriva lep kos slovenske zgodovine, ki je bila usmerjena v odtekanje slovenskih ljudi in v njihovo počasno umiranje. V poročilu sem se oziral predvsem na slovenske izseljence, avtor pa še več poroča o Hrvatih in Srbih.

Martin Jevnikar

Stanko Janežič: Moj prvi dnevnik (1944-1946)

Pri Slomškovi založbi v Mariboru in pri Mladiki v Trstu je izšla nova knjiga pesnika in pisatelja Stanka Janežiča, ki je živel v povojnih letih kot duhovnik na Tržaškem, zdaj je teološki profesor v Mariboru. V **Besedi za uvod** pravi, da je pisal pesmi in črtice vse od zgodnjih dijaških let, dnevnik pa je začel pisati šele v težkih časih druge svetovne vojne. Bilo mu je 24 let, bil je v petem letniku Teološke fakultete v Ljubljani kot vojni begunec.

Prvi del zapisov obsega njegov ljubljanski čas od oktobra 1944 do marca 1945, drugi del njegovo begunsko srečanje s svetom od maja do avgusta 1945, tretji del pa predstavlja prvi čas duhovniškega delovanja med primorskimi Slovenci na Tržaškem v Boljuncu in na Proseku, od konca avgusta 1945 do konca maja 1946. Pisal je navadno zvečer, vedno pa le kratke zapiske.

O počitnicah in v prostih dnevih je hodil v Vnanje Gorice pri Ljubljani h kmečki družini, ki mu je dajala sobo in hrano in ga sprejela "kar za svojega". Tu se je dobro počutil in si izbral svoje življenjske vzornike in zavetnike: "ljubeči Janez (Evangelist), veselel Francišek (Asiški), preprosta Mala Terezika (Deteta Jezusa).

Pomagal je pri delu na polju, pasel živino, bral in študiral, mislil na duhovniški poklic. "Do prejle smo kožuhali (ličkali koruzo) in prepevali. Na skednju. Kljub vojnemu času. Pomagali so tudi sosedje. Spoznal sem, kako so vaščani povezani med seboj. Zdaj je že polnoč. Bdim in v duhu zaobjemam vse rojake. Posebno še moje najdražje, doma, v daljni Prlekiji. Vse priporočam Mariji."

Sam sebe takole označuje: "Včasih sem kot najbolj nežna deklica ali osamljena starka. Solze mi vro iz oči kar same od sebe, zlasti pri kakšnem branju. Malenkosti občutim kot "gorostasnosti", ki morijo. Vsaka sprememba me silno vznemiri." Brez težav se je odločil za bogoslovje in dokončal v Ljubljani prvi letnik teologije. "Z neko lahkoto letam med temi deklički, vesel in resnoben hkrati. Kljub vsemu pa bo treba biti previden. Vem, da je človek slabotno bitje. In po naravi ustvarjen za življenje v dvojce. Naravnost na-

prej - v sončno svetlobo gre moja pot."

"Z vero je tako, da bi se kdaj, na primer zdaj, v tej jasni zvezdnati noči, do meseca pognal za Jezusom. Drugič pa sem zopet čisto na tleh." Novembra 1944 je postal predsednik bogoslovskega kulturnega društva Slomšek in zelo poživil njegovo delavnost. Brata so zaprli, zato je šel k pisatelju Kocipru prosit za posredovanje.

Udeležil se je maše za Balantiča, v imenu bogoslovcev je pisal pisatelju Mešku v Stično za njegov god. V Vnanjih Goricah se je z Geršakovimi udeležil "staroletnega blagoslova": "Obhodili smo hišne in gospodarske prostore, v lepi domači procesiji. Blagoslavljali smo in kadili, predvsem pa molili. Rožni venec... Tudi tombola z otroki je lepo uspela. Bilo nas je nad 60, da smo bili kar natlačeni v veliki družinski sobi. Peli smo Litanijske in razne pesmi."

Dne 10. januarja 1945 je v kapeli v semenišču z drugimi prisegel za subdiakoniat, ki prinaša obvezo za neporočenost in brevir. "Ves se bom predal preučevanju Slomškove osebnosti. Da bom zmogel veliko delo, ki me čaka, če Bog da - njegov lik lepoto postaviti pred ljudstvo. Pri tem ga bom še bolj vzljubil. Pravi vzornik mi bo v plemeniti preprostosti, v ljubezni do Boga, do naroda, do slovenskega jezika."

"V nedeljo, včeraj, na praznik Lurške Matere božje, je pri Mariji Pomagaj v ljubljanski stolnici škof Gregorij Rožman poročil Stanka Kocipra z Rupnikovo hčerjo Ksenijo, kar me je zelo iznenadilo. Stanko mi je poslal vizitko. Naj mu Gospod Jezus in njegova Mati Marija dajeta svoj blagoslov na življenjski poti."

Geršakova mama in hčerka Francka iz Vnanjih Goric sta mu prinesli pusta - obilo dobrin. "Pa suknjo smo šli kupovat in čevlje (3000 lir, lepi denarci). Bog jim povrni vsem Geršakovim, z neminljivim dobrim. 2. februarja je bila pri njem v semenišču Geršakova mama iz Vnanjih Goric in mu dala "štiri jurje za suknjo", ki so jo šli že 12. februarja kupovat skupaj s čevlji. Očitno je niso kupili.

Marca 1945 so Amerikanci bombardirali Ljubljano in jo precej razdejali. Študiral je moralko in jo dobro zaključil (z osmico), cerkveno pravo pa še pripravlja. Postal je diakon: "Diakonsko službo sem kar dobro in z veseljem navdušenjem opravil."

V nedeljo, 6. maja, je odšel v begunstvo z množico drugih. Ustavil se je v Monigu pri Trevisu, dne 17. junija jih je sedem posvetil treviški škof in novo mašo je imel v Zermanu, peli pa so mu Slovenci iz Moniga. Kmalu so se bogoslovci preselili v samostan v Praglji. Tu je napravil še izpita iz cerkvenega prava in pastoralke in s tem zaključil teološke študije.

Dne 28. avgusta 1945 je zapisal: "Jutri odrinem na Primorsko. Za kaplana." Že proti koncu septembra pa se je preselil na Prosek in delal tudi v Boljuncu. Posvetil se je zlasti mladini. Na Kontovelu je maševal v prazni cerkvi, na Božič pa je bila nabito polna. Na večer sta bila z župnikom pri družini Gorjup na Proseku, kjer se je zbralo več krajevnih povablencev, med njimi tudi partizanski veljak Franc Štoka s Kontovela in demokratično usmerjeni advokat dr. Josip Agneletto iz Miramara.

Z dnevnikom je prenehal 28. aprila 1946, brez pojasnila.

Janežičev dnevnik je iskrena izpoved mladega človeka, ki se je odločil, da bo duhovnik, in sicer dober duhovnik, zato preganja skušnjave in ovire, veliko moli in se žrtvuje za druge. Pred seboj ima jasno pot in po njej hodi brez ovinkov in pomišljanj. Zunanje težave pritiskajo nanj, vendar vojske ne občuti v vsej krutosti, ker je v semenišču in sredi študija. Sliši o smrti duhovnikov in bogoslovcev, žalosten je in pretresen, več pa ne more storiti. Zato ne moremo pričakovati, da bi podal medvojno slovensko življenje v celoti, vso tragiko in grozo, ker je bil preveč odmaknjen od vsakdanjega dogajanja in preveč lirčno čustven. Kot duhovnik na Kontovelu pa je pokazal veliko zavzetost in delavnost in dosegel lepe uspehe.

Na koncu knjige je dostavil avtor troje krajših poročil o Dnevniku. Napisali so jih Jožef Smej, mariborski pomožni škof, Alojz Rebula in Rafko Vodeb.

Martin Jevnikar

Ob "Stiški opatiji 1136-1784"

Jožeta Mlinariča

Znamenita opatija Stična praznuje letos stoletnico ustanovitve samostana; hkrati pa z vsemi cistercijanskimi in trapistovskimi samostani obhaja 900 let obstoja cistercijanskega reda. Zato je več kot primerno, da bo tej priložnosti opozorimo na publikacijo, ki je izšla ob tem dvojnem jubileju - na knjigo dr. Mlinariča *"Stiška opatija 1136-1784"*. Sicer pa bi bila knjiga vredna pozornosti ne glede na jubilej, saj gre za enega najrazkošnejših, če ne sploh najrazkošnejši podvig slovenskega založništva v zadnjih letih. Naj omenimo samo, da knjiga obsega 1156 strani in da je obogatena s številnimi tudi barvnimi ilustracijami ter zemljepisnimi skicami in zemljevidi.

dov v slovenski nacionalni zgodovini. Leta 1982 je objavil študijo o kartuziji v Pleterjah, leta 1991 pa knjigo o kartuzijah Žice in Jurklošter. Zato je razumljivo, da je sedanji stiški opat dr. Anton Nadrah, človek širokih kulturnih zanimanj in verski pisec, zaprosil tega tako razgledanega znanstvenika, da bi svojim temeljitim delom iz monastične zgodovine dodal še eno ter bi obdelal cisterco v Stični.

Tako je nastala ta monografija, ki je, kot pravi v spremni besedi zgodovinar France Dolinar, "pravzaprav najobsežnejša in do sedaj najtemeljitejša zgodovina Dolenjske od druge polovice 12. stoletja do Jožefa II. Je slovenska nacionalna zgodovina v najširšem pomenu besede."

Kako se ta impozantna knjiga predstavlja vsebinsko? Mlinarič začne svojo pripoved s cerkveno dejavnostjo oglejskega patriarha Peregrina, ki je na slovenskem ozemlju ustanovil kar dve opatiji, cistercijansko v Stični (1130) ter benediktinsko v Gornjem Gradu (1140). Dalje govori o gospodarski in kolonizacijski politiki plemiških rodbin na našem ozemlju. Prikaže nam socialno, kulturno in umetniško dejavnost "belih" menihov v Stični. Ta se ni nehala do danes, če se spomnimo samo na nedavno umrlega botanika, ljudskega zdravnika patra Ašiča. Posebna zanimivost knjige so biogrami opatov - ti so bili v glavnem tuji plemiškega rodu -, novincev, hospitantov in menihov. Ustanovna listina patriarha Peregrina je objavljena tudi v latinskem izvirniku, kakor so v latinščini navedeni tudi mnogi drugi dokumenti. Poglavje zase pa je izredno bogato in razkošno ilustrativno gradivo, ki daje knjigi tudi estetski čar. Povzetki so v nemščini, francoščini in angleščini.

V uvodni besedi je pater Nadrah upravičeno zapisal: "S Stično smo bili v Evropi bolj kot danes."

Knjigo je izdala in založila Dolenjska založba v Novem mestu, izdajo pa so podprli Ministrstvo za kulturo republike Slovenije, Ministrstvo za znanost in tehnologijo republike Slovenije ter Avstrijsko zvezno ministrstvo za znanost in raziskovanje preko izpostave Avstrijskega inštituta za vzhodno in jugovzhodno Evropo na Dunaju.

Jože Mlinarič je knjigo posvetil svoji ženi in otrokom.

A.R.

UMRL CELSO MACOR

V Gorici so 1. decembra pokopali znanega kulturnega delavca, časnikarja, pesnika in pisatelja Celsa Macorja. Pogrebna maša je bila trojezična: v furlanščini, italijanščini in slovenščini, kar je bilo priznanje za Macorjevo dosledno delo za plodno sožitje in prijateljstvo na Goriškem in v širšem prostoru.

ELEKTRONSKO SV. PISMO

Svetopisemska družba Slovenije je objavila sv. pismo v elektronski obliki v okenskem okolju. Na CD-romu je celotno sveto pismo v zadnjem, standardnem prevodu.

UMRL MIRKO BROVČ

V rodni Koritnici v Baški grapi so 3. decembra pokopali Mirka Brovča - enega zadnjih tigrovcev, ki so bili leta 1941 obsojeni na zloglasnem II. tržaškem procesu. Rodil se je 10. februarja 1914. Kot sodelavec Simona Kosa je prenašal ilegalno literaturo, orožje in razstrelivo. Obsojen je bil na 30 let zapore. Zaprt je bil v kraju Castel-franco Emilia. Ko so ga februarja 1944 izpustili, se je vrnil domov in se priključil partizanom.

ANGELA VODE

V Ljubljani so v knjigi z naslovom Spol in upor predstavili spise pozabljene predvojne učiteljice, javne delavke in ženske aktivistke Angele Vode (1892-1985). Zaradi kritik pakta Hitler-Stalin je bila pred vojno izključena iz komunistične partije, med njo je bila zaprta v nemškem taborišču Ravensbrück, po njej pa kot oporečnica obsojena na Nagodetovem procesu (odsedela je šest let), nato pa potisnjena v pozabo.

14. KNJIŽNI SEJEM

Od 24. do 29. novembra je bil v Cankarjevem domu v Ljubljani 14. Slovenski knjižni sejem. Odslej bo na sporedu vsako jesen, saj v Sloveniji izide letno kar 3.000 naslovov. Na letošnji prireditvi je z 91 stojnicami in 350 panoji, predstavitevami in drugimi pobudami sodelovalo 69 slovenskih založnikov iz matice in zamejstva.

Ob odprtju je spregovoril predsednik Društva slovenskih pisateljev Evald Flisar.

Večeri s slovenskimi skladatelji

V osnovni šoli v Bovcu so v soboto, 12. decembra, priredili koncert in srečanje s skladateljem Pavletom Merkùjem. Nastopili so instrumentalni solisti, ženska vokalna skupina Tirina in Komorni zbor Iskra pod vodstvom Ambroža Čopija s skladbami in priredbami skladatelja Merkùja. Umetnika je predstavil Jožek Štucin.

Ob vsem tem si je lahko predstavljati bogastvo njene vsebine, od zgodovine same opatije (650 let življenja od začetka do razpusta po Jožefu II. leta 1784) do seznama opatov in do kazala krajevnih in osebnih imen. Poseben seznam je namenjen tudi enobarvnim in barvnim fotografijam, in sicer s podnapisi ne samo v slovenščini, ampak tudi v nemščini.

Avtor knjige Jože Mlinarič je redni profesor zgodovine na Pedagoški fakulteti v Mariboru in je že uveljavljen prevajalec - prevajal je latinske in grške klasike - in zgodovinar. Kot arhivski delavec je objavil med drugim osemnajst zvezkov *Gradiva za zgodovino Maribora*, posebno pa je proučeval cisterco v Kostanjevici na Dolenjskem. To mu je zbudilo poglobljeno zanimanje za vlogo meniških re-

Presenetljiva vsebina razstave Mihaele Velikonja

Slike Mihaele Velikonja izražajo zanikanje političnih in vsakršnih banalnosti, predvsem povzpetniških pozicij. Slikarka je razstavila mnogo akvarelov v Peterlinovi dvorani in doživlja pravi uspeh. Po svoje so na slikah veseli motivi, popoprani z izjemno duhovitostjo, kar izraža svojski izživ. Rekli boste: na slikah? Da, prav v slikanju veseljakov, pivcev, vaških plešalcev, harmonikarjev in v upodabljanju preprostega veselja. Domačijsko motiviko nekateri slikarji domišljavo karikirajo, Velikonja jo spoštuje. Svetloba barvnih odtenkov izdaja njeno čustveno razgibanost, ko upodablja kraške nunce ob žganjekuhi in pevce, zbrane na vaji. Vemo, da se je svetovnoznani slikar Černigoj umaknil

M. Velikonja: *Pustno rajanje* (1998).

pred utrujajočo vsakdanjostjo v abstraktnost, in je v kozmosu antirealističnega slikarstva dvignil z Bambičevim rivalstvom vred, slovensko likovno umetnost v neslutne višine. Mlajši poznavalci upodabljačo umetnosti sicer lahko oporekajo, toda Avgustovo slikarstvo je dobro poznala italijanska kot tudi japonska likovna elita. Odkod se je kritičnemu in pikremu Černigoju na njegovih izdelkih, kakor je imenoval svoja umetniška dela, pojavila čista zasanjanost Grudnovega kova, je nerazumljivo, a konstantno dejstvo. Ista poetičnost se iz nejasnih vzrokov pojavlja na slikah Mihaele Velikonja. Seveda ta slikarka ne bi sprejela Černigojeve teze o umetnosti, čeprav bi

po letih lahko bila njegova učenka, kot so bili Žerjal, Palčič, Vecchiet in drugi. Velikonjeva je zrasla v drugih krajih in v drugačnih pogledih na upodabljačo umetnost. Iz sedanjega okolja, v katerem živi že desetletja dolgo, je izbrala izvirne sličice in slike ter je iz banalnih elementov sestavila poetično občutje. Na akvarelih se tako pojavljajo veseljaki, praznujoče ženičke in možički, ki se radi povešeli, saj vedo, da življenje ni praznik in jih čakajo pred prazniki in za njimi brezdušni moreči dnevi, tehnokracija, birokracija in zaničevanje njihovega kmečkega duha. Zatajevati bodo morali na tem prelepem Krasu svoje ekološko vedenje in znanje, hliniti se bodo morali, da so nevedni, da bi zadostili bohotni domišljavosti novih veljakov. Morda so ta njihova tradicionalna opravila le bežen oddih, a prav v takih trenutkih so svetlobni odtenki očarljivo prikupni, kot bi ti ljudje našli svojo srečo v preprostih družabnostih, ob žganjekuhi, vaških šagrah, kmečkih opravilih in preprostih rečeh. Zanimivo je dejstvo, da so njeni interieri najboljše del tega, kar je razstavila v Peterlinovi dvorani.

Odlika te vrste slikanja je vsekakor čustveno doživetje, saj še delovni ljudje odzvanjajo vsem srečnim trenutkom, ki so lastni poštenjakom. To so v današnji kibernetični epohi tisti kotički, ki jih stroji ali strogim mehanizmom podrejeni posamezniki ne morejo obvladati. To je skrita življenjska svobodnost kraškega in obmorskega slovenskega sveta, ki se je komajda še ohranila. Take motive je med raznimi drugimi rad imel Robert Hlavaty, seveda v svojem stilu in v drugačni tehniki.

Skupno s Hlavatyjem je Velikonjevi lastno to, da ne folklorizira. Kmečki svet, ki ji je zelo blizu, ji v barviti svežini podarja raznolike pejsaže. Domiselna porazdelitev predmetov, oseb in njihovega začaranja v različna opravila sestavlja sliko, ki je homogena celota. Domačnosti pridih ustvarjajo tudi naslovi: Pri Žigonu, Pri Štolfi, Kuharica, Slačenje koruze in podobni.

V bogati likovni skupini ima Velikonjeva svoje mesto in mnogo občudovalcev ter občudovalk.

I. Ž.

LITERARNI RAZPIS SVETOVNEGA SLOVENSKEGA KONGRESA

Sodeč po poročilih mednarodnih ustanov in po odmevih v tujih občilih se zdi, da Slovenija v zadnjem času čedalje bolj izgublja svoj ugled v svetu. Tudi doma čedalje več ljudi čuti, da je v naši deželi na številnih življenjskih področjih nekaj zelo narobe.

Svetovni slovenski kongres zato razpisuje literarni natečaj za izvirni esej na temo **"Kaj bi bilo treba narediti, da bi bili lahko resnično ponosni na Slovenijo?"**

Rokopise je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih (formata A4) na naslov: SVETOVNI SLOVENSKEGA KONGRESA, Cankarjeva 1/IV, 1000 Ljubljana do 31. MARCA 1999. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Podatki o avtorju in njegov naslov naj bodo v zaprti kuverti, opremljeni z enakim geslom ali šifro.

Esej naj bo napisan v slovensščini, dolg pet do deset tipkanih strani. Natečaja se lahko udeležijo diplomski in podiplomski študentje iz Slovenije in tujine.

Za najboljše eseje bo SSK podelil nagrade, in sicer:

prvo nagrado v višini 163.000,00 SIT

drugo nagrado v višini 81.500,00 SIT

tretjo nagrado v višini 16.300,00 SIT

in deset knjižnih nagrad.

Denar za nagrade so darovali člani kongresa.

Izid natečaja bo razglašen na javni prireditvi. Nagrajena dela bodo objavljena v Glasilu SSK ter v slovenskem časopisju doma in po svetu.

SLOVENSKA AGENCIJA ZA BOLJŠO VOLJO

Bi šli v Ljubljano na razstavo?

Pepo: Zdravo, Franc!

Franc: Smrt fašizmu!

Pepo: Ti, Franc, kaj praviš; bi šla v Ljubljano na ono razstavo? Takole komod, brez vsake naglice, kakor pač grejo penzionisti.

Franc: Kakšno razstavo?

Pepo: Tisto proti nam, tisto protikomunistično. Tam nekje v Tivolskem parku je. Saj veš, kje je Tivoli?

Franc: Jaz ne bi vedel, kje je Tivoli, bivši organ Državne varnosti! A še na druge razstave ne hodim, pa bi hodil na take...

Pepo: Nekaj zgodovinskega, navsezadnje...

Franc: To bi bilo tako, kakor če bi uvrstil v ono procesijo, ko so nosili Mater Božjo po Krasu...

Pepo: Poslušaj. Lahko se nas zbere večja klapa. Sandro Primojdušnik, Ladko Bandiera Rossa... Najprej si gremo pogledat tisto reč, potem gremo kam pokosit, na Viču vem za neko imenitno oštarijo. Porcije vampov, da bi nanje spil škaf piva...

Franc: Jaz sem mislil, da misliš na kakšno vinsko razstavo. Ne pa, da bomo hodili gledat protikomunizem. Tja bi kvečjemu šel s kakšno bombo v žepu...

Pepo: To ni več čas za bombe, Franc.

Franc: Če ne za prave, pa za smrdljivke. Kakor sem jih po vojni spuščal v stolnici v Ljubljani, ko so posvečevali nekega škofa, onega, ki je bil potem osmojen na Dolenjskem.

Pepo: Ti si bil Ozna, jaz ne. Ampak pustiva to. Kaj sem hotel reči: malo pogledaš, kako in kaj, povohaš tisto reakcijo, pa greš.

Franc: Zakaj le?

Pepo: Je že prav, da vidiš, kaj dela proti tebi razredni sovražnik.

Franc: Jaz bom šel gledat, ko bodo razstavljali kaj našega. Kaj komunističnega. Od

kdaj jim pravim, naj razstavijo Ozno... To bi bilo ljudstva! *Altroché* na procesiji!

Pepo: Tega v Ljubljani ne boš videl.

Franc: Kako da ne, če so na vrhu sami naši, od Kučana navzdol?

Pepo: Ja, ampak besede komunizem ne bodo izrekli. Sramujejo se je. Bojijo se je kakor hudič križa. Ljubljana ni Trst...

Franc: Pomeni, da so nazaj s kartami. Mi tukaj si še upamo reči: smo komunisti. In izdajamo list, ki je glasilo komunistov.

Pepo: Drek izdajate bertinottijevci.

Franc: Košutovec, glej, kaj govoriš.

Pepo: Kar je res! Kdo izdaja Iskro?

Franc: Izdajalec! Gorbačov!

Pepo: Stalinist!

Franc (mu da klofuto): Zmeraj si visel proti Titu, na!

Pepo (mu jo vrne): V Ljubljano bom rajši šel z Vincencijevo konferenco kakor s tabo!

(Pristopi policaj)

Policaj: *Come tutore dell'ordine...* Kaj je ta pretep?

Franc: Gre za to, kateri komunizem je pravi!

Policaj: Potem se kar dajta!

ZNAMKE VSEH VRST IN ODRABLJENE TELEFONSKE KARTICE!

Prisrčno se zahvaljujem vsem, ki so doslej sodelovali z mano pri zbiranju znamk za misijone. Še vedno se ta akcija nadaljuje, zato se še enkrat priporočam vsem tistim, ki bi radi na ta način pomagali našim skrbnim misijonarjem.

Ob tej priliki želim vsem blagoslovljen božič in srečno novo leto 1999!

FRANC SAKSIDA - ul. Biasoletto 125
34142 TRST - TRIESTE - ITALIJA

listnica uprave

DAROV V TISKOVNI SKLAD:

Jože Velikonja, Bellevue, ZDA - 15.000 lir; Janez Grum, Milwaukee, ZDA - 81.000 lir; Francka Horvat, Moron, Argentina - 10.440 lir; Cirila Strojnik, Tempe, ZDA - 1.900 lir; Kati Breznik, Ljubljana, Slovenija - 15.000 lir; Antonia Mihelcic, Trento - 15.000 lir; Matejka in Tomaž Petaros, Boršt - 10.000 lir; Drago Štoka, Opčine - 20.000 lir; Ivo Kralj, Slivno - 10.000 lir; Ema Škabar, Trebče - 10.000 lir.

za smeh in dobro voljo

Saj sem ti rekla: Nikar ne godrnjaj v restavraciji in ne kritiziraj primorskih kuharjev

– Profesor je razlagal, kako iz kvalitete nastajajo nove kvalitete. Da bi to bolj nazorno razložil, je na tablo narisal molekulo vode in vprašal: "Kaj mislite, kako spremenimo kvaliteto vode?"

– "Tako, da jo sladkamo," je uganil sladkosnedni Nace.

– Joj, kako neslišno se pri tebi vrata zapirajo. Pri meni pa vsa škripljejo.

– Ko bi ti imela za moža takega krokarja kot jaz, ti tudi ne bi škripala. Mož bi ti jih vsaj trikrat na mesec namazal.

– Zakaj so pa tebe zaprli?
– Samo zaradi konkurence. Izde-
loval sem isti denar kot država.

– Bi radi shujšali? Nič lažjega. Vse, kar morate storiti, je, da popijete zvečer na tešče kozarec vode. Samo pazite, da si ne boste preobremenili želodca!

– "Imate radi pomlad?" vpraša starejši moški dekle.

– "Pa še kako!"
– "Poglejte, jaz imam petdeset pomladi, pa sem jih želel vse vam ponuditi!"

– Ženska, kaj pa vendar že celo uro listaš po kuharski knjigi?

– Perilo sem namočila, pa ne vem, kako se skuha.

– "Gospod Zajec, ali mi lahko poveš, kje ste bili v soboto?" se hudeje direktor.

– "Saj sem vam povedal, da me ne bo. Poročil sem se," pove Zajec.

– "Kaj? Pa ste za to potrebovali cel dan!?"

– Mama: "Ne gre mi v glavo, kako moreš narediti v enem dnevu toliko neumnosti!"

– Sin: "Danes sem vstal eno uro bolj zgodaj kot ponavadi!"

– Že četrte ure se rahlo okajeni gost muči, da bi nabodel olivo na krožniku.

– Brez uspeha. Tedaj pristopi so-
sed in jo takoj nabode.

– "To pa res ni nobena umetnost," reče okajeni, "potem ko sem jo jaz pošteno izmučil!"

– "Visoki zbor," začne advokat svojo obrambo na sodišču, "želel bi vas opozoriti na to, da je zadeva, ki jo obravnavate, zgolj preprosta tatvina."

– Obtoženi ga ogorčeno prekine: "Preprosta tatvina? No poskusite to stvar opraviti sami!"

– Pavlica, tako sem srečen, da si se poročila z menoj, da bi objel ves svet!

– No, no, Karl, takih stvari se boš moral zdaj odvaditi!

Vsem naročnikom revije Mladika

Blizu se konec leta, zato smo pri Mladiki razmišljali, kako bi se za praznike spomnili naših bralcev in naročnikov. Sklenili smo, da jih nagradimo s knjižnim darom. Prejšnji številki smo zato bralcem iz Italije priložili položnice za poravnavo naročnine 1999 po pošti. Nagrada je vezana na naročnino. Vsi tisti, ki bodo naročnino za leto 1999 plačali do konca tega leta, lahko na položnici sporočijo, katero knjigo iz priloženega seznama naše založbe želijo v dar. Darilo jim bomo poslali po pošti.

Ponudba velja tudi za bralce v tujini. Zanje velja prav tako rok do 31. decembra, ne glede na to, ali pošljejo naročnino po pošti (datum poštnega pečata) ali po banki.

Izberite si knjigo iz spodnjega seznama in pohitite, ker je število nekaterih knjig na razpolago omejeno.

Marko Sosič - *Balerina, Balerina*
Vinko Beličič - *Bližine in daljave* (žepna izdaja)
CD - *Gallusovo zvočno bogastvo*
Diomira Fabjan Bajc - *Lažni prijatelji*
Bruna Marija Pertot - *Pesmi iz pipe*
Alojz Rebula - *Previsna leta*
Angel Kosmač - *Ricmanje včeraj in danes*
Alojz Rebula - *Severni križ*
Bruno Volpi Lisjak - *Slovensko pomorsko ribištvo*
Jože Peterlin - *Slovensko tržaško gledališče 1945-75*
Razni avtorji - *Svobodni mikrofoni* Drage
Ivan Tavčar - *Ta mala zemlja večnost*
Marija Pirjevec - *Tržaški zapisi*
Marij Maver - *Vinka Beličiča pogled nazaj*
Zborniki Drage raznih letnikov